

Kohti kolmen sukupolven hyvinvointia

Opas kummi-isovanhempitoiminnasta

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
23.10.2009

lisa Rajasvuo
Saara Salmenmaa

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät			
Iisa Rajasvuo, Saara Salmenmaa			
Työn nimi			
Kohti kolmen sukupolven hyvinvointia Opas kummi-isovanhempitoiminnasta			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Syksy 2009	35 + 1 liite	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa opas Pienperheyhdistys ry:n kummi-isovanhempitoiminnasta. Mallina toimii Mummilan toimintayksikkö Vuosaassa, jossa kummi-isovanhempitoimintaa on toteutettu jo seitsemän vuoden ajan. Pienperheyhdistys ry on yksinhuoltajaperheiden asiakasjärjestö ja edunvalvoja, joka tarjoaa palveluja lapsiperheille. Kummi-isovanhempitoiminnan tarkoituksena on kouluttaa vapaaehtoisia isovanhempia perheille, joille ei ole mahdollisuutta olla tekemisissä biologisten isovanhempien kanssa. Toiminnan tavoitteena on tukea eri sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja korvata puuttuvia isovanhempien ja lasten välisiä suhteita.</p> <p>Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, joka koostuu tuotteesta eli oppaasta sekä raportista, joka kuvaa oppaan laatimisprosessia. Opinnäytetyön teoria käsittelee toiminnan tarvetta kolmen sukupolven hyvinvoinnin kannalta. Oppaan tavoitteena oli mahdollistaa kolmen sukupolven yhteensaattaminen ja yhteisöllisyyden sekä lasten osallisuuden lisääminen. Näihin tavoitteisiin päästäksemme meidän on tehtävä työntekijällä oleva hiljainen tieto näkyväksi ja koostaa se selkeäksi oppaaksi. Sen avulla vastaavaa toimintaa on mahdollista aloittaa muilla paikkakunnilla ja näin ollen levittää melko harvinaista vapaaehtoistyön muotoa. Halusimme myös kehittää oppaan avulla kummi-isovanhempitoimintaa ja korostaa erityisesti lapsilähtöisyyttä. Raportin tavoitteena oli perustella oppaan tekemistä sekä sitoa ja peilata toimintaa sosiaalipedagogiseen ja lapsilähtöiseen viitekehykseen.</p> <p>Oppaan työstäminen alkoi talvella 2009 perehtymällä Mummilan toimintaan ja sen yhteiskunnalliseen tarpeeseen. Kevään aikana keskityimme hiljaisen tiedon näkyväksi tekemiseen käymällä keskusteluita yhteistyötahon kanssa. Kävimme yhdessä läpi oppaan tarkoitusta sekä tavoitteita ja luonnostelimme oppaan rakenteen. Syksyllä 2009 valitsimme materiaalista oleellisen ja kokosimme tiedon oppaan muotoon.</p> <p>Valmiin ja toimivan oppaan avulla Pienperheyhdistys ry voi vastata heille tulleisiin tiedustelupyyntöihin. Oppaaseen on koottu oleellinen tieto toiminnasta, joten sen avulla vastaavanlaista toimintaa voi käynnistää ilman konsultaatioapua. Opasta voi käyttää hyödyksi myös muihin asiakasryhmiin kohdentuvassa vapaaehtoistyössä kuten erilaisissa tukiyhdistysten toiminnan muodoissa. Oppaan tekemisen kautta olemme myös kehittäneet kummi-isovanhempitoimintaa korostamalla lapsilähtöisyyttä ja lasten huomioimista. Työn kehittäminen edelleen on mahdollista oppaan avulla.</p>			
Avainsanat			
kummi-isovanhemmuus, sosiaalipedagogiikka, hiljainen tieto			

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Social Services		Bachelor of Social Services	
Tekijä/Tekijät			
Iisa Rajasvuo and Saara Salmenmaa			
Työn nimi			
Towards the Wellbeing of Three Generations Guidebook about Godgrandparent Activity			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Final Project	Autumn 2009	35 + 1 appendix	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>The purpose of this final project was to create a guidebook about godgrandparent activity. We made the guide for Pienperheyhdistys which is an association for single parent families in Helsinki. As an example we used the activity centre Mummila which is one of the many units of Pienperheyhdistys and has provided godgrandparent activity for several years. The main idea for godgrandparent activity is to educate older people to become volunteer grandparents for children who, for one reason or another, cannot be in contact with their biological grandparents. The aim is to support interaction between generations and replace the missing relationships between children and grandparents. It is thus possible to improve the well being of three generations.</p> <p>Our final project was functional comprising a guidebook and a report. The aim of the guidebook was to increase interaction between generations, create new communities and improve children's participation. To achieve our aims we had to collate tacit knowledge from the employee of Mummila. With the guidebook it is possible to begin similar activity in other settings. We also wanted to underline child oriented theory which would help develop godgrandparent activity. The report gave grounds for making a guidebook and helped reflect functions from the social pedagogical and child oriented point of view.</p> <p>We began our final project in winter 2009. We became familiar with godgrandparent activity and the social need for it. At first we focused on conversations with our cooperation partner. This way we managed to gather a great deal of tacit knowledge into the guidebook. We built the contents together with the employee of Mummila and gathered up the final guidebook in autumn 2009.</p> <p>Pienperheyhdistys can use the guidebook to share information about godgrandparent activity to interested organisations and communities. It also helps the association to develop godgrandparent activity by paying more attention to children's needs. The guidebook can also be used as a tool to begin similar volunteer work with other client groups.</p>			
Avainsanat			
godgrandparent, social pedagogy, tacit knowledge			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Pienperheyhdistys ry	2
2.2	Mummila toimintakeskus.....	3
2.3	Kummi-isovanhempitoiminta	4
2.4	Oppaan tarve	6
3	TIETOPERUSTA	6
3.1	Kummi-isovanhempitoiminnan merkitys lasten hyvinvoinnille.....	7
3.2	Vanhempien saama tuki kummi-isovanhempitoiminnasta	8
3.3	Kummi-isovanhemmuuden hyöty ikäihmisille	10
4	TAVOITTEET	11
4.1	Kolmen sukupolven yhteen saattaminen.....	12
4.2	Yhteisöllisyyden lisääminen	12
4.3	Lasten osallisuuden lisääminen.....	13
4.4	Lyhyen aikavälin tavoitteet	13
4.4.1	Oppaan laatu ja sisältö	14
4.4.2	Mummilan työntekijän hiljainen tieto näkyväksi.....	14
4.4.3	Kummi-isovanhempitoiminnan kehittäminen.....	15
5	TOTEUTUS	17
5.1	Taustatyö	17
5.2	Oppaan kokoaminen.....	19
5.2.1	Opas	20
5.2.2	Liitteet	21
5.3	Oppaan viimeistely.....	24
5.4	Ulkoasu	25
6	ARVIOINTI.....	25
6.1	Pitkän aikavälin tavoitteiden arviointi	26
6.2	Oppaan onnistuminen.....	28
6.3	Työskentelyn arviointi	29
7	POHDINTA	31
8	LÄHDELUETTELO.....	34

LIITE 1

1 JOHDANTO

Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena on kummi-isovanhempitoiminnan mallintaminen oppaaksi, joka edesauttaa toiminnan leviämistä. Opas valmistui vuoden 2009 syksyllä ja se on opinnäytetyömme liitteenä. Kummi-isovanhempitoiminta on Pienperheyhdistys ry:n ylläpitämää ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä ja sitä järjestetään Mummilan toimintakeskuksessa Vuosaarella. Kummi-isovanhempitoiminta on ainutlaatuinen vapaaehtoistyön muoto, jossa koulutetaan vapaaehtoisia kummi-isovanhempia yksinhuoltajaperheiden lapsille. Tarvetta toiminnalle on jokaisen sukupolven kohdalla. Ikääntyneistä jopa 40 prosenttia kärsii yksinäisyydestä (Routasalo – Pitkälä – Savikko – Tilvis 2005: 5) ja lastensuojelun asiakkaana oli vuonna 2007 lähes 80 000 lasta ja nuorta (Lastensuojelu 2007). Vanhemman voimavaroja heikentävät niukka toimeentulo, työttömyys ja työelämänkuormittavuus (Lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät 2009). Ongelmat vanhempien elämässä heijastuvat lapsiin. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 41). Kummi-isovanhempitoiminnan avulla edesautetaan lasten, vanhempien ja kolmannen polven hyvinvointia.

Pienperheyhdistys ry:n mukaan kiinnostusta kummi-isovanhempitoiminnan käynnistämiseen on myös muilla paikkakunnilla, sillä Mummilan työntekijä on saanut useita tiedusteluja toiminnasta. Yhdistys ei kuitenkaan ole voinut resurssipulan vuoksi vastata näihin yhteydenottopyyntöihin. Sitä helpottaaksemme teimme oppaan tahoille, jotka ovat kiinnostuneita aloittamaan kummi-isovanhempitoimintaa. Kokosimme oppaaseen oleellisen tiedon, jota toiminnan toteuttamiseksi tarvitaan. Pienperheyhdistys ry voi käyttää opasta hyödykseen myös Mummilan toiminnan kehittämisessä.

Työskentelyämme ohjaavia tavoitteita ovat yhteisöllisyyden ja lasten osallisuuden lisääminen sekä kolmen sukupolven yhteen saattaminen. Pyrimme edesauttamaan näiden tavoitteiden saavuttamista tekemällä mahdollisimman selkeän ja toimivan oppaan, joka kannustaa käynnistämään toimintaa muualla. Pyrimme oppaassa tekemään Mummilan työntekijän hiljaisen tiedon näkyväksi, korostamaan lapsilähtöisyyttä ja antamaan ideoita työnkehittämiseen. Työskentelyymme kummi-isovanhempitoiminnan levittämiseksi vaikuttaa sosiaalipedagoginen ajattelu. Perustelemme sen avulla oppaassa tekemiämme valintoja. Arvioimme onnistumistamme suhteessa asettamiimme tavoitteisiin. Uskomme oppaan edesauttavan toiminnan leviämistä ja sen kautta kolmen sukupolven hyvinvoinnin lisääntymistä.

2 LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyöprosessimme alkoi syksyllä 2008. Lähtökohtanamme oli tehdä toiminnallinen opinnäytetyö järjestölle, jonka asiakasryhmänä on sekä lapset että iäkkäät. Koimme, että näiden kahden asiakasryhmän yhdistäminen on nykypäivänä vielä melko harvinaista, mutta sitä kannattaisi hyödyntää enemmän. Otimme sähköpostitse yhteyttä eri järjestöihin ja helsinkiläinen Pienperheyhdistys ry vastasi olevansa kiinnostunut yhteistyöstä. Kävimme tapaamassa yhdistyksen Mummilan toimintayksikön työntekijää. Perahdyimme Mummilan tarjoamiin palveluihin. Yksi niistä on vapaaehtoisten kummiisovanhempien kouluttaminen yksinhuoltajaperheille, joilla ei ole omia isovanhempia. Ymmärsimme kummi-isovanhempitoiminnan tärkeyden ja ainutlaatuisuuden. Halusimme tehdä opinnäytetyönämme jotain kestäväää toiminnan sekä yhdistyksen hyväksi.

Pohdimme yhdessä yhteistyötahon kanssa opinnäytetyön teemaa ja löysimme aiheen, joka oli sekä mielenkiintoinen että hyödyllinen molemmille. Totesimme, että kummiisovanhempitoiminnan mallintamiseen olisi tarvetta. Päätimme tehdä oppaan, jossa kerromme kaiken oleellisen kummi-isovanhempitoiminnasta ja sen aloittamisesta. Opas on tarkoitettu tahoille, jotka ovat kiinnostuneita käynnistämään kummiisovanhempitoimintaa muilla paikkakunnilla. Tällä hetkellä Pienperheyhdistys ry järjestää toimintaa ainoastaan Helsingissä. Voimme oppaan avulla olla mukana levittämässä vielä melko harvinaista vapaaehtoistyön muotoa, joka edistää monen eri ihmisryhmän hyvinvointia.

2.1 Pienperheyhdistys ry

Teemme opinnäytetyömme yhteistyössä Pienperheyhdistys ry:n kanssa, joka on lapsiperheille toimintaa ja palveluja tuottava yksinhuoltajaperheiden asiakasjärjestö ja edunvalvoja. Pienperheyhdistys tarjoaa jäsenperheilleen monenlaisia palveluja kuten vertaisryhmiä, lasten hoitoa, perheneuvontaa sekä kaveri- ja kummi-toimintaa pääasiassa Itä-Helsingin alueella. (Yhdistyksen esittely.) Yksi Yhdistyksen toimipaikoista on Vuosaaressa sijaitseva Mummila, jonka kanssa teimme yhteistyötä.

Pienperheyhdistys ry:n toiminta käynnistyi vuonna 1968 yksinhuoltajaäitien toimesta. Ensimmäiset kymmenen vuotta yhdistys toimi vapaaehtoisten voimin, kunnes 1980-

luvun alussa palkattiin ensimmäiset työntekijät. Siitä lähtien jäsenperheille tarjottava toiminta on monipuolistunut ja kasvanut nopeasti. (Yhdistyksen historia.) Tällä hetkellä yhdistyksen palveluksessa on 18 lastensuojelun ammattilaista ja noin 200 vapaaehtoista toimijaa. Jäseniä on yli 1200 ja määrä kasvaa noin viidelläkymmenellä vuosittain. Nykyisin yhdistys kuuluu jäsenenä Ensi- ja turvakotien liittoon, jonka kanssa toimintaa kehitetään jatkuvasti yhä paremmin jäsenten ja asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Toimintaa rahoittavat RAY ja Helsingin kaupunki sekä monet säätiöt ja muut yhteistyökumppanit. (Yhdistyksen esittely.)

Pienperheyhdistys ry:n toiminnan tavoitteena on alkuajoista lähtien ollut sosiaalisten verkostojen vahvistuminen vertaisryhmissä, joissa vanhemmat voivat jakaa kokemuksiaan ja saada voimavaroja arkeensa ja lastensa kasvatukseen (Yhdistyksen historia). Tarkoituksena on vertais- ja ryhmätoiminnan avulla muun muassa vahvistaa vanhemmuuden taitoja ja perheen myönteistä vuorovaikutusta sekä nostaa lasten tarpeet näkyviksi arjessa (Yhdistyksen esittely).

2.2 Mummila toimintakeskus

Mummilan toimintakeskuksen tarkoituksena on tukea kolmen sukupolven kanssakäymistä toteuttamalla esimerkiksi kummi-isovanhempitoimintaa. Mummilan toiminta alkoi vuonna 2003 Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana hankkeena ja jatkui sellaisenaan vuoteen 2007 asti. Siitä lähtien Helsingin kaupunki on rahoittanut toimintaa, mutta resurssit ovat pienentyneet huomattavasti. Tällä hetkellä Mummilassa työskentelee yksi osa-aikainen työntekijä, jonka työtehtäviin kuuluu toimintakeskuksessa järjestettävien toimintojen organisointi.

Kummi-isovanhempitoiminnan lisäksi Mummilassa voi osallistua kolmen sukupolven toimintaan, lasten leikkiryhmiin tai kolmannen polven vertaistoimintaan. Kolmen sukupolven toiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa osallisina on kolmen eri sukupolven edustajia. Näin myös lapset, joilla ei ole omia isovanhempia, saavat nauttia isovanhempien läheisyydestä. Lasten leikkiryhmät on tarkoitettu hoitovapaalla oleville äideille ja heidän lapsilleen. Kolmannen polven vertaisryhmät ovat teemaryhmiä, joita järjestetään osallistujien toiveiden mukaan. Toteutettuja toimintoja ovat olleet esimerkiksi draamatuokiot ja kädentaitoryhmät. Ryhmissä kolmannen polven edustajat saavat mahdollisuuden jakaa niin ilon kuin menetystenkin tuomia tunteita toisten samanikäisten kanssa.

Mummilan kautta on myös mahdollista osallistua koulumummi-toimintaan, erilaisiin tapahtumiin ja kesäleireihin. Koulumummitoiminnassa vapaaehtoinen koulumummi tai -vaari vieraillee ala-asteella ja on mukana oppitunneilla. Kesäleirejä järjestetään mahdollisuuksien mukaan kummi-isovanhempitoiminnassa mukana oleville lapsille ja kummi-isovanhemmille. Tärkeitä Mummilan toimintaa ohjaavia seikkoja ovat leikki, luovuus sekä ilo lapsuudesta, vanhemmuudesta ja isovanhemmuudesta (Mummila).

Mummilan toiminnan tavoitteet perustuvat näkemykseen, että sukupolvet tarvitsevat toisiaan ja ihmisen luonnollisin tukiverkosto muodostuu kolmen sukupolven perheestä. Mikäli oman suvun siteet ovat löystyneet, tulee yhteiskunnassa olla korvaavia suhteita virittäviä toimintoja. Tähän tarpeeseen Mummila pyrkii vastaamaan toiminnalla, joka tukee kolmen sukupolven yhdessäoloa. (Loppuraportti 2008.) Vuoteen 2009 mennessä Mummilan kummi-isovanhempitoiminnan avulla on yhdistetty jo yli 100 lasta sekä kummi-isovanhempaa ja tällä hetkellä toiminnassa on yli 70 suhdetta.

2.3 Kummi-isovanhempitoiminta

Kummi-isovanhemmuuden tarkoituksena on saattaa kolme sukupolvea yhteen ja tukea lasten, vanhempien sekä ikäihmisten välistä kanssakäymistä. Keskeistä on lisätä yhteisöllisyyttä sekä vuorovaikutusta eri sukupolvien välillä. Kummi-isovanhempitoiminta korvaa puuttuvia isovanhempien ja lasten välisiä suhteita ja toimii luonnollisena tukiverkostonä. Oleellista toiminnassa on, että kaikki osapuolet saavat uuden läheisen ihmisen ja lisää mielekkyyttä elämäänsä. Tavoitteena on osaamisen ja perinteiden siirtäminen sukupolvelta toiselle sekä taata lapsille hyvä suhde kummi-isovanhempiin, jotta he saavat kokemuksia välittämisestä ja rauhallisesta yhdessäolosta (Mummila). Kummi-isovanhempitoiminta on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä.

Kummi-isovanhemmuus on ensisijaisesti tarkoitettu lapsiperheille, joilla ei ole mahdollisuutta olla tekemisissä omien isovanhempiensa kanssa. Toiminnan kautta luotavan lapsen ja kummi-isovanhemman välisen suhteen on tarkoitus olla mahdollisimman luonnollinen ja siksi sitä ei koordinoi työntekijä, vaan perhe ja vapaaehtoinen huolehtivat suhteesta itse. He saavat päättää kuinka usein ja missä tapaavat sekä, onko vanhempi mukana tapaamisissa. Kummi-isovanhemmat voivat tukea myös vanhempia vanhemmuuden haasteissa sekä antaa heille kasvatustukea ja apua lasten hoitoon. Lapsille kummi-isovanhempi voi antaa aikaa ja lämpöä sekä toimivan vuorovaikutussuhteen.

Lapset saavat toiminnan myötä myös kokemuksia osallistumisesta sekä yhteisöllisyydestä. Ikäihmisille kummi-isovanhemmuus voi toimia korvaavana perhesuhteena. Lapsen kanssa oleminen ja perheen arkeen osallistuminen tuo elämään uusia ihmissuhteita, virikkeitä ja mielekkyyttä.

Käytännössä kummi-isovanhempitoiminta alkaa toiminnan markkinoinnilla esimerkiksi paikallislehdissä tai ilmoitustauluilla. Sen avulla etsitään toiminnasta hyötyviä perheitä sekä kummi-isovanhemmiksi haluavia vapaaehtoisia. Vapaaehtoiseksi kummi-isovanhemmaksi voi ryhtyä kuka tahansa toiminnasta kiinnostunut henkilö, joka voisi ikänsä puolesta olla isovanhempi. Sen jälkeen työntekijä järjestää kiinnostuneille vapaaehtoisille koulutusta vapaaehtoistyöstä ja kummi-isovanhemmuudesta. Koulutuksen tarkoituksena on, että vapaaehtoiset saavat tietää, minkälaista kummi-isovanhemmuus tulee olemaan ja mitä se vaatii. Tärkeää on myös, että työntekijä oppii tuntemaan vapaaehtoiset sekä kuulee heidän ajatuksiaan ja odotuksiaan. Koulutuksen sekä eri osapuolten toiveiden kuulemisen jälkeen, työntekijä saattaa perheet sekä vapaaehtoiset yhteen. Työntekijä järjestää ensimmäisen tapaamisen, joka pidetään ilman lasta. Tätä tapaamista varten työntekijä antaa osapuolille mukaan ohjeet, minkälaisia asioita heidän tulee yhdessä miettiä tulevaa suhdetta ajatellen. Ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen parit ottavat itse toisiinsa yhteyttä ja rakentavat suhteen omalla tavallaan.

Suhteessa voidaan noudattaa niin sanottua kuuden kuukauden koeaikaa. Sen jälkeen työntekijä järjestää henkilökohtaisen keskustelun sekä kummi-isovanhemmille että perheille. Keskustelun tarkoituksena on käydä läpi, miten suhde on lähtenyt käyntiin ja mitä ongelmakohtia mahdollisesti on syntynyt. Suhde voidaan tässä vaiheessa myös lopettaa, mikäli se ei jostain syystä toimi. Tarvittaessa työntekijä on valmis keskustelemaan ja antamaan tukea. Tärkeää on myös järjestää ryhmätoimintaa kummi-isovanhempisuhteessa oleville lapsille ja isovanhemmille, jotta voivat viettää aikaa muiden parien kanssa. Vapaaehtoisille kummi-isovanhemmille järjestettävä vertaistoi-
minta on myös merkityksellistä. Sen avulla vapaaehtoiset kohtaavat muita samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä ja saavat uusia ystäviä. Tällä tavoin pyritään auttamaan kummi-isovanhempisuhteiden ylläpitämisessä ja pidetään huolta vapaaehtoisten jaksamisesta. Tarkoituksena on, että tämän vapaaehtoistyömuodon kautta syntyneestä ihmissuhteesta muodostuu luonnollinen ja kestävä.

2.4 Oppaan tarve

Mummilan toimintakeskus sijaitsee Vuosaarella ja siksi toiminnan pääpaino on Itä-Helsingissä. Tarvetta samankaltaiselle toiminnalle on kuitenkin koko pääkaupunkiseudulla sekä muualla Suomessa. Pienperheyhdistys ry on saanut useita tiedusteluja kummi-isovanhempitoiminnasta tahoilta, jotka olisivat kiinnostuneita toiminnan aloittamisesta. Nykyisillä resursseilla yhdistys ei kuitenkaan pysty vastaamaan yhteydenotto- ja pyyntöihin ja siksi toimintaa ei ole aloitettu muualla. Mahdollistaaksemme yhteydenottoihin vastaamisen, teemme oppaan, johon on koottu Mummilan työntekijän omaa tietoa kirjalliseen muotoon. Opas on tarkoitettu samankaltaista toimintaa aloittaville tahoille ja se koostuu rungosta sekä liitteistä. Rungossa kerromme toiminnan aloittamisesta, koulutuksesta ja ylläpitämisestä. Liitteissä on yksityiskohtaisempaa tietoa toiminnan käynnistämävaiheeseen, kuten lomakkeita toimintaan mukaan haluaville vapaaehtoisille ja perheille. Työntekijä voi lähettää opasta kiinnostuneille tahoille sähköisessä muodossa ilman, että se vie häneltä suuria resursseja. Opas mahdollistaa toiminnan levittämisen, sillä sen avulla muiden tahojen on vaivattomampaa käynnistää samankaltaista toimintaa. Opasta voivat hyödyntää esimerkiksi kunnat, seurakunnat ja erilaiset järjestöt.

Kummi-isovanhempitoiminnan mallintaminen vaatii niin sanotun hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisen. Hiljaisella tiedolla tarkoitetaan sellaista tietoa, joka on kokemuksena, osaamisena ja tietämyksenä ihmisten ajatuksissa. Ihminen ei välttämättä edes tiedosta omaamaansa hiljaista tietoa, sillä se on kertynyt hänelle pikkuhiljaa opiskelematta tai opettelematta. Se on kehittynyt ja jalostunut ajan myötä. (Koivunen 1997: 78–81.) Kummi-isovanhempitoiminnasta oleva tieto, on juuri hiljaista tietoa. Meidän tehtävämme on tehdä se näkyväksi, sillä resurssipulan vuoksi Pienperheyhdistys ry:llä ei ole mahdollista koota sitä kirjalliseen muotoon. Se on tärkeää, sillä muuten työntekijän vaihtuessa hiljainen tieto ei välttämättä siirry uudelle työntekijälle.

3 TIETOPERUSTA

Kummi-isovanhempitoiminnan avulla saatetaan yhteen kolme sukupolvea; lapset, heidän vanhempansa ja ikäihmiset. Toiminta lisää parhaimmillaan sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Niiden avulla on mahdollista ehkäistä yksinäisyyttä se-

kä lisätä hyvinvointia. Sosiaalipedagogisen työn perusajatus on tarjota ihmisille mahdollisuus osallistua, kohdata toisia ihmisiä, toteuttaa ja kehittää itseään, tehdä mielekkäitä asioita, kokea itsensä tarpeellisiksi ja etsiä suuntaa elämässä yhdessä toisten kanssa. Parhaimmillaan toiminta syntyy osallistujista itsestään, eikä ole ylhäältä organisoitua. Tavoitteena on edistää omatoimisuutta ja yhteisvastuuta. (Hämäläinen 1999:72.) Kummi-isovanhempitoiminta on sosiaalipedagogista toimintaa ja vastaa sen perusajattusta.

Sosiaalipedagoginen työ ulottuu myös sinne missä syrjäytyminen tai sosiaaliset ongelmat eivät ole vielä päässeet syntymään. Sille on tyypillistä suuntautua ongelmien ehkäisyyn ja lievittämiseen vaikuttamalla ihmisiin. (Hämäläinen 1999:24.) Tavoitteena on huolehtia ihmisen tarpeista ja monipuolisesta hyvinvoinnista sekä ennaltaehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä (Kurki 2001:132). Perheille annettava varhainen tuki ja puuttuminen vähentävät oleellisesti myös yhteiskunnan kokonaiskustannuksia. Ehkäisevän työn avulla säästetään paljon verrattuna tilanteeseen, jossa alentunutta hyvinvointia pyritään palauttamaan korjaavilla toimenpiteillä. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 11–12.) Ennaltaehkäisyyn panostaminen on siis perusteltua taloudellisesti ja moraalisesti (Hämäläinen 1999: 75). Seuraavissa kappaleissa kerromme, miksi kummi-isovanhempitoimintaan kannattaa panostaa.

3.1 Kummi-isovanhempitoiminnan merkitys lasten hyvinvoinnille

Yksi kummi-isovanhempitoiminnasta hyötyvä asiakasryhmä on lapset. Haluamme keskittyä lasten tarpeisiin tarkasti. Lasten hyvinvoinnin kehittämiseen tulee panostaa erityisesti siitä syystä, että lastensuojelun asiakasmäärät ovat kasvaneet viime vuosina paljon. Vuonna 2007 lastensuojelun asiakkaina oli kaikkiaan lähes 80 000 lasta ja nuorta. (Lastensuojelu 2007.) Määrä on huolestuttavan suuri. Haluamme oppaan avulla olla kehittämässä kummi-isovanhempitoimintaa, joka on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Toiminnan avulla on mahdollista edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhempia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Kummi-isovanhempitoiminta kasvattaa myös yhteisöllisyyttä ja tukee siten perheitä sekä lapsia. Yhteisöllisyys on yksi sosiaalipedagogisen orientaation toimintaperiaatteista, jolla tarkoitetaan erilaisiin yhteisöihin kuulumista. Sosiaalipedagogisessa ajattelussa katsotaan erilaisiin yhteisöihin kuulumisella olevan keskeinen merkitys ihmisen persoonallisuuden kehitykselle, itsetuntemukselle ja identiteetin muodostumiselle. Ihminen rakentaa identiteettiään vuoro-

vaikutuksessa toisiin ihmisiin ja suhteessa niihin yhteisöihin, joihin hän kuuluu. (Hämäläinen 1999: 63–70.)

Monissa kulttuureissa lastenhoito mielletään sosiaalisesti tapahtumaksi, johon osallistuu koko suku ja kyläyhteisö. Suomessa näin ei kuitenkaan ole, vaan valtio korvaa osittain perinteisen yhteisöllisyyden. (Kouvo – Silvén 2008: 101.) Lapsiperheille on tarjolla päivähoitopalveluja ja erilaisia etuuksia, jotka auttavat perheitä selviämään omillaan. Nämä palvelut eivät kuitenkaan voi korvata läheisten ihmisten vaikutusta ja yhteisöllisyyttä, sillä läheisillä suhteilla voi olla suotuisia vaikutuksia lapsen älylliseen ja sosiaaliseen kehitykseen (Kouvo – Silvén 2008: 110). Siksi on erittäin tärkeää, tukea yhteisöllisyyttä ja auttaa lapsia läheisten suhteiden muodostamisessa. Kummi-isovanhempitoiminta on yksi keino lisätä läheisten ihmisten määrää ja yhteisöllisyyttä lasten elämässä. Se on erittäin tärkeää, sillä toimiva ihmissuhdeverkosto auttaa lapsia toimimaan yhteiskunnassa ja voi estää syrjäytymisen (Niemelä 2008:106). Lapset tarvitsevat kokemuksia välittämisestä, ajasta ja rauhasta kiireisen elämänrytmin keskellä.

Kummi-isovanhempitoiminnan avulla on mahdollista lisätä myös lasten osallisuutta. Lapsilähtöisessä ajattelussa on oleellista, että toimintaa ohjaavat lapsen kiinnostuksen kohteet, sen hetkinen osaaminen sekä odotukset ja toiveet (Hujala – Puroila – Parrila – Nivala 2007: 55). Tärkeää on, että lasta kuunnellaan ja hänelle annetaan mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin sekä tehdä arjen valintoja (Lapsi- ja nuorisopoliitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 33). Kummi-isovanhempitoiminnan avulla lapset saavat elämäänsä uuden ihmisen, joka voi antaa heille kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä osallistumisesta omaa elämää koskevaan päätöksentekoon. Kummi-isovanhemman avulla lapsi saa arkeensa elämyksiä ja uusia kokemuksia, joihin hänellä ei välttämättä muuten olisi mahdollisuuksia. Haluamme oppaan avulla edesauttaa toiminnan leviämistä Suomessa, sillä kummi-isovanhempitoiminnalla on pitkäkestoisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin.

3.2 Vanhempien saama tuki kummi-isovanhempitoiminnasta

Kummi-isovanhempitoiminnalla on vaikutusta myös lasten vanhempien elämään. Vanhemmat saavat kummi-isovanhempitoiminnasta helpotusta ja tukea omaan arkeensa. Perheissä on usein kiire, mikä vaikuttaa vanhempien jaksamiseen. Kiireellä ja vanhempien hyvinvoinnilla taas on suoria vaikutuksia lasten elämään. (Lasten ja nuorten hyvin-

vointia uhkaavat tekijät 2009.) Vanhempien toimiva parisuhde ja turvallinen sekä toimiva perhe ovat lasten hyvinvoinnin edellytyksiä. Ongelmat perheessä tai vanhempien elämässä näkyvät yleensä lasten oireiluna. Siksi on erityisen tärkeää, että vanhemmat saavat tarvitsemaansa tukea. Vanhemmuutta tulisi tukea erityisesti ehkäisevässä muodossa ennen kuin ongelmat ovat edes syntyneet tai kehittyneet liian pahoiksi. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 41,14.) Kummi-isovanhempitoiminnan kautta syntyvä yhteisöllisyys antaa vanhemmille tukea vanhemmuuden haasteissa ja lisää perheen voimavaroja.

Perheiden ongelmat alkavat yleensä vanhempien voimavarojen heikentymisestä, sillä perheiden hyvinvoinnin ytimenä on toimiva ja tasapainoinen vanhemmuus (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 :10). Syitä voimavarojen heikkenemiseen ovat muun muassa niukka toimeentulo, työttömyys, uupumus, mielenterveyden häiriöt sekä erityisesti työelämän kuormittavuus (Lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät 2009). Vanhemman jaksaminen on koetuksella varsinkin yksinhuoltajaperheissä, joita Suomessa vuonna 2008 oli 20 prosenttia kaikista perheistä (Lapsiperheet tyypeittäin 1950). Silloin vanhempi joutuu yksin ottamaan vastuun perheestä. Vanhemman voimavaroja verottaa myös heikko taloudellinen tilanne (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 14). Vuonna 2007 yksinhuoltajaperheistä 23,9 prosenttia oli pienituloisia. Luku on kaksinkertainen verrattuna siihen mitä keskimäärin väestössä ja viisi kertaa niin suuri kuin yksilapsisissa perheissä, joissa on molemmat vanhemmat. (Sauli 2007: 278.) Vanhemmat tarvitsisivatkin tukea, jotta heidän aineelliset ja henkiset voimavaransa eivät heikkenisi (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 14).

Kummi-isovanhempitoiminta on loistava keino tukea vanhempia vanhemmuuden haasteissa sekä auttaa heitä jaksamaan. Vanhemmat saattavat kokea, etteivät saa tarpeeksi tukea, mutta eivät kuitenkaan osaa tai uskalla pyytää apua. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 14). Sellaisissa tilanteissa kummi-isovanhempitoiminta toimii luonnollisena tukiverkostonä. Vanhemmat saavat kasvatustukea elämää kokeneilta aikuisilta ja myös konkreettista apua lapsen hoidossa. Ne auttavat selviytymään arjessa. Toiminta mahdollistaa vanhemmille myös omaa vapaa-aikaa. Vanhemmat saavat hengähdystauon lapsen hoidosta ja voivat keskittyä muiden asioiden hoitamiseen muutamana kerran kuussa. Kummi-isovanhempien tuella ja yhteisöllisyydellä on suuri merkitys vanhempien jaksamiselle ja koko perheen hyvinvoinnille.

3.3 Kummi-isovanhemmuuden hyöty ikäihmisille

Kummi-isovanhempitoiminnan tärkein päämäärä on saattaa yhteen kolme sukupolvea ja lisätä heidän välistään vuorovaikutusta. Tällä tavalla voidaan lisätä yhteisöllisyyttä lasten, vanhempien ja iäkkäämpien ihmisten elämässä sekä auttaa heitä merkityksellisten ihmissuhteiden luomisessa. Kummi-isovanhempitoiminnan tärkeys korostuu erityisesti lähitulevaisuudessa, sillä suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle ja se vaikuttaa ikääntyneiden määrän kasvuun (Nieminen 2003). Suurilla ikäluokilla tarkoitetaan sodan jälkeisinä vuosina syntyneitä suomalaisia, jolloin syntyvyys kasvoi. Jo vuonna 2010 Suomen suurin ikäluokka on 60–64 –vuotiaat (Väestö iän ja sukupuolen mukaan 2010, ennuste 2009). Huolestuttavaa on, että vuonna 2007 175 eläkeikäistä teki itsemurhan. Heistä yhteensä 58 oli 65–69 -vuotiaita. (Kuolemansyytilasto 2007.) Luku on huolestuttavan korkea juuri eläkkeelle siirtymisen jälkeisinä vuosina. Eläkkeelle siirtyville tuleekin olla tarjolla palveluja, joiden avulla ylläpidetään heidän elämänlaatua ja ehkäistään yksinäisyyttä.

Suomalaisista ikääntyneistä jopa 40 prosenttia kärsii yksinäisyydestä (Routasalo – Pitkälä – Savikko – Tilvis 2005: 5). Kummi-isovanhemmuus lisää yhteisöllisyyttä ja tuo elämään uusia ihmissuhteita. Niiden vaikutus yksinäisyyden vähenemiseen voi olla suuri. Yksinäisyyden koetaan johtuvan ystävien vähyydestä ja yksi syy on elämän tarkoituksettomuuden tunne. Muita yksinäisyyden selittäjiä ovat masentuneisuus, yksin asuminen, leskeys, tarpeettomuuden tunne, lasten tapaamiseen liittyvien odotusten toteutumattomuus sekä heikentynyt terveydentila. Myös heikentynyt psyykkinen hyvinvointi on yhteydessä yksinäisyyden kokemiseen. (Routasalo ym. 2005: 5,25,31.) Vapaaehtoisiksi kummi-isovanhemmaksi ryhtyminen on yksi mahdollisuus lisätä elämään mielekkyyttä ja yhteisöllisyyttä, joiden kautta myös yksinäisyyden kokeminen vähenee. Eläkkeelle siirryttyä, elämään kuuluu luopumista ja uudelleen rakentamista, jolloin myös talouden ja työelämän arvoja korvataan sisäisillä arvoilla. Suhteita luodaan uudelleen moneen asiaan kuten omaan ruumiiseen, aviokumppaniin ja perheeseen sekä lähisukulaisiin. (Dunderfelt 1997:210.) Kummi-isovanhemmuus mahdollistaa omaa kasvua ja kehitystä uudella tavalla. Se on hyvä vaihtoehto lisätä elämään uutta sisältöä ja uusia ihmissuhteita

Ikääntyvien parissa tehtävässä työssä on tilaa sosiaalipedagogisille työmuodoille kuten aktivoinnille, toiminnallisuudelle, elämyksellisyydelle ja yhteisöllisyydelle.

Sosiaalipedagogiset työmuodot noudattavat ajatusta siitä, että ihmisiä kannustetaan ottamaan vastuu omasta elämästään vahvistamalla heidän subjektiivuttaan. Subjektiivuuteen kuuluvat itsenäisyys, vastuunottaminen ja tietoinen itsensä kehittäminen. Se on myös valmiuksia toimia yhdessä muiden kanssa, tietoista yhteiskunnan jäsenyyttä ja osallisuutta. (Hämäläinen 1999: 61–62.) Sosiaalipedagogiikka on siis myös identiteettityötä. Ihmisiä autetaan rakentamaan identiteettiään työstämällä heidän elämänsä historiaansa, analysoimalla elämäntilannettaan ja hahmottamalla tulevaisuutta. (Hämäläinen 1999: 69.) Kummi-isovanhemmille järjestetään vertaistoimintaa, jossa yhtenä työmuotona on luovuus. Luova toiminta auttaa käsittelemään omaan elämäntilanteeseen liittyviä ongelmia, rakentamaan omaa maailmankuvaa sekä selkeyttämään arvokysymyksiä (Hämäläinen 1999:67). Vertaistoiminnan avulla vapaaehtoisten on mahdollista työstää omaa elämäänsä.

Kummi-isovanhempitoiminta ja isovanhemmuus antavat mahdollisuuden kokea rakkautta ja yhteenkuuluvuutta, sosiaalista arvostusta sekä itsensä toteuttamista. Dunderfeltin (1997: 207) mukaan fyysisesti ja sosiaalisesti tyydyttävä elämäntilanne luo perustan yksilön omien aktiivisten ja luovien voimien toiminnalle. Ihminen pysyy aktiivisena ja hyvinvoivana pitkälle yli perinteisen eläkeiän kokiessaan, ettei vielä ole antanut kaikkeaan ja ollessaan kiinnostunut elämästä. Onnistuneella oppaalla edesautamme kummi-isovanhempitoiminnan leviämisen. Siten usealle vapaaehtoistyöstä kiinnostuneelle tarjoutuu mahdollisuus sisällöllisesti rikkaaseen ja mielenkiintoiseen elämään.

4 TAVOITTEET

Tavoitteitamme ovat kolmen sukupolven yhteen saattaminen ja yhteisöllisyyden sekä lasten osallisuuden lisääminen. Pyrimme mahdollistamaan nämä tavoitteet tekemällä informatiivisen ja toimivan oppaan kummi-isovanhempitoiminnasta. Opas edesauttaa toiminnan leviämistä ja siten pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttamista. Laadimme opasta varten tavoitteita, jotta se on mahdollisimman toimiva ja hyödyllinen. Lyhyen aikavälin tavoitteemme on tehdä selkeä ja toimiva opas, jossa työntekijän hiljainen tieto tehdään näkyväksi ja korostetaan lapsilähtöisyyttä. Lyhyen aikavälin tavoitteet edesauttavat pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttamista.

4.1 Kolmen sukupolven yhteen saattaminen

Tavoitteenamme on toiminnan avulla saattaa yhteen kolme sukupolvea, koska toimiva sosiaalinen verkosto ja yhteisöllisyys lisäävät yksilöiden hyvinvointia. Hyvä sosiaalinen verkosto tarjoaa sosiaalista tukea sekä lapsille käyttäytymismalleja (Lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät 2009). Sosiaalista tukea tarvitsevat niin ikääntyneet, vanhemmat kuin lapsetkin, sillä eri sukupolvet tarvitsevat toisiaan. Ikääntyneistä useat kärsivät yksinäisyydestä ja tämän koetaan johtuvan läheisten ihmissuhteiden ja ystävien vähyydestä (Routasalo ym. 2005: 5). Vapaaehtoiseksi kummi-isovanhemmaksi ryhtyvä saa toiminnan kautta elämäänsä uusia ihmissuhteita sekä mahdollisuuden kokea perinteiden ja osaamisen siirtämistä lapsille. Perhe hyötyy myös saadessaan elämäänsä mukaan uuden tasapainoisen aikuisen, joka lisää perheen hyvinvointia antamalla vanhemmille omaa aikaa ja kasvatustukea. Valitettavasti vanhempien ja perheiden sisäiset ongelmat heijastuvat lapsiin ja näkyvät usein lasten ja nuorten oireiluna. Vanhempien ongelmissa on seurauksia lapsen kehitykselle monella osa-alueella. Vaikutuksia voi olla esimerkiksi tunne-elämään, sosiaaliseen kehitykseen ja opilliseen menestymiseen. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 41.) Vanhempien elämää helpottamalla lisätään lapsen hyvinvointia. Kummi-isovanhempi voi toimia vanhemmille tärkeänä ystävänä ja näin ollen toiminnan avulla voidaan edistää heidän hyvinvointiaan. Lapselle on tärkeää saada mummi tai vaari, elämää kokenut ja turvallinen henkilö tueksi kasvun ja kehityksen haasteisiin.

4.2 Yhteisöllisyyden lisääminen

Tavoitteenamme on kummi-isovanhempitoiminnan avulla lisätä yhteisöllisyyttä. Yksilö tarvitsee yhteisöä, jossa voi tuntea olevansa hyväksytty sellaisena kuin on ja kokea olevansa sen täysvaltainen jäsen (Tastin 2007: 40 mukaan). Ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnallisuuden kautta opitaan elämään yksilöinä yhteisöissä (Tast 2007:30). Yksilön henkisen kehityksen ja elämänhallinnan saavuttamisen katsotaan riippuvan ratkaisevasti niiden yhteisöjen tasosta, joihin hän kuuluu. Parhaimmillaan yhteisö tukee yksilön kehitystä. (Hämäläinen 1999:63.) Pahimmillaan yhteisöllisyyden puute voi olla haitallista yksilölle, sillä esimerkiksi lapsiperheissä yhteisöllisyyden heikentyminen lisää riskiä vanhempien vaikeuksien heijastumisesta lapsiin (Lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät 2009). Kummi-isovanhempitoiminta mahdollistaa yhteisöllisyyden lisäämisen osallistujien elämässä. Lapsesta, vanhemmasta ja kummi-

isovanhemmasta on tarkoitus syntyä luonnollinen perheyhteisö. Näin ollen yhteisöllisyys lisääntyy jokaisen toiminnassa mukana olevan henkilön elämässä. Vapaaehtoisille kummi-isovanhemmille on tarjolla myös vertaistoimintaa ikäistensä ja samassa elämäntilanteessa olevien parissa ja siten voi muodostua vertaisyhteisöjä.

4.3 Lasten osallisuuden lisääminen

Tavoitteenamme on lisätä lasten osallisuutta heidän omassa elämässään, sillä sosiaalipedagogisen ajattelun mukaan osallisuus yhteisöissä on yksilöiden hyvinvoinnin kannalta keskeistä (Tastin 2007:39 mukaan). Uskallus aitoon osallistumiseen ei usein synny hetkessä, vaan luottamuksen rakentamiseksi tarvitaan aikaa ja rauhaa. Kannustavassa ja turvallisessa ilmapiirissä saadaan esille yksilöiden vahvuudet. Perheiden kanssa työskennellessä onkin tärkeää tarjota osallisuutta usealla tavalla kaikille perheenjäsenille, sillä yhteisöissä jokaisella tulee olla mahdollisuus auttaa ja osallistua omalla tavallaan. (Tast 2007: 43.) Näin autetaan lasta löytämään omat toimintatapansa ja arvostamaan niitä (Tast 2007: 33). Yhteiskunnallisen osallistumisen ja erilaisiin yhteisöihin kuulumisen kautta kehittyvät yksilön itsetuntemus ja sosiaalinen identiteetti (Hämäläinen 1999: 69–70). Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot tukevat positiivisten vertaissuhteiden muodostumista, opillista menestymistä, psyykkistä hyvinvointia ja integroitumista yhteiskunnan osaksi (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011: 67). Kummiisovanhempitoiminta tarjoaa lapselle mahdollisuuden olla tasapainoisen yhteisön jäsen, jossa hän voi olla oma itsensä. Kummi-mummi tai –vaari antaa lapselle kokemuksen välittämisestä ja laatuajasta. Kummi-isovanhempi ja lapsi voivat tehdä yhdessä mielekkäitä asioita ja lapsen on mahdollista oppia uutta liittyen perinteisiin. Lapsen aktiivisuus ja osallisuus elämässä kasvaa uuden ihmissuhteen kautta. Näin hän voi kehittyä ja kasvaa ihmisenä. Toiminnan leviämisen kautta yhä useampi lapsi saa mahdollisuuden osallisuuden kokemuksesta.

4.4 Lyhyen aikavälin tavoitteet

Lyhyen aikavälin tavoitteemme liittyvät oppaan tekemiseen, jonka avulla haluamme mahdollistaa kolmen sukupolven yhteen saattamisen, yhteisöllisyyden lisääntymisen sekä lasten osallisuuden lisääntymisen. Tekemämme oppaan on tarkoitus olla mahdollisimman hyödyllinen yhteistyötahollemme. Oppaassa tulee olla oleellinen tieto kummiisovanhempitoiminnasta, jolloin sitä voidaan käyttää apuna toiminnasta tiedusteltaessa.

Meidän tulee tehdä oppaasta sekä sisällöllisesti että ulkoisesti toimiva ja kattava, jotta opas mahdollistaa toiminnan levittämisen. Tämä edellyttää, että meidän on toimittava yhteistyötahon kanssa ammatillisesti, kunnioittavasti sekä suunnitelmallisesti, jotta saamme realistisen kuvan tämänhetkisestä toiminnasta. Tavoitteenamme on myös esittää yhteistyötaholle kehittämisideoita kummi-isovanhempitoiminnasta. Seuraavien lyhyen aikavälin tavoitteiden kautta, meidän on mahdollista luoda opas, joka mahdollistaa pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttamista.

4.4.1 Oppaan laatu ja sisältö

Tavoitteenamme on tehdä oppaasta mahdollisimman kattava, selkeä ja johdonmukainen. Pyrimme kokoamaan oppaaseen kaiken tarvittavan tiedon siitä, mitä toiminnan aloittaminen ja ylläpitäminen vaativat. Tarkoituksenamme on tehdä oppaaseen lyhyitä ja tiiviitä kappaleita. Haluamme tehdä oppaasta mahdollisimman loogisen ja helppolukuisen, jota selailemalla saa kokonaiskäsityksen sisällöstä. Haasteemme on oleellisen tiedon valitseminen ja sen saattaminen johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Selkeä ja helppolukuinen opas auttaa kummi-isovanhempitoiminnan käynnistämisessä ja mahdollistaa siten pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttamisen.

Tavoitteenamme on myös, että opas on ajatuksia herättävä ja saa lukijan huomaamaan toiminnan tuoman mahdollisuuden kolmen sukupolven yhteen saattamisessa. On tärkeää kertoa, miten lapset, perheet ja ikäihmiset hyötyvät toiminnasta. Tarkoituksenamme on tehdä oppaassa näkyväksi, minkälaista tarvetta kummi-isovanhempitoiminnalle on yhteiskunnassamme. Haluamme kertoa, minkälaiden ongelmien syntymistä toiminnan avulla on mahdollista ehkäistä. Opinnäytetyöllämme voi olla pitkäkestoista vaikutusta monen ihmisen elämään, mikäli saamme oppaasta tarpeeksi ajatuksia herättävän. Onnistuneen oppaan avulla voimme edesauttaa toiminnan leviämistä ja siten lisätä yhteisöllisyyttä sekä kolmen sukupolven hyvinvointia.

4.4.2 Mummilan työntekijän hiljainen tieto näkyväksi

Tavoitteenamme on luoda keskusteluista yhteistyötahon kanssa tasavertaisia ja avoimia, jotta saamme koottua työntekijän hiljaisen tiedon oppaaseen. Pitkän aikavälin tavoitteemme edellyttävät, että oppaassa on oleellinen tieto toiminnasta, sillä se helpottaa aloittamista muilla paikkakunnilla. Paloniemen (2008: 271–271) mukaan hiljaisen tie-

don jakaminen on helpointa, kun yhteisössä on avoin ilmapiiri ja tietoa voidaan jakaa keskustelun kautta. Meidän tulee siis saavuttaa luottamuksellinen suhde työntekijän kanssa mahdollistaaksemme hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisen. Aiomme toimia yhteistyössä joustavasti ja kunnioittavasti, dialogisuuden periaatteita noudattaen. Dialogisuus on yksi sosiaalipedagogiikan toimintaperiaatteista (Hämäläinen 1999:62). Dialogissa vuorovaikutus on vastavuoroinen ja tasavertainen suhde, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat. Dialogilla tarkoitetaan pyrkimystä yhteisen ymmärryksen rakentumiseen, joka syntyy keskusteluyhteyden kautta. (Mönkkönen 2002: 56–57.) Pyrimme rakentamaan vuorovaikutuksesta dialogisen ja molemmin puolin innovatiivisen. Mummilan työntekijän hiljainen tieto kattaa useiden vuosien aikana karttuneen kokemuksen ja monia hyviksi todettuja käytäntöjä. Sen vuoksi hiljainen tieto on ensiarvoisen tärkeää ja sitä kannattaa hyödyntää. Oppaaseen koottu tieto auttaa toiminnan käynnistämässä ja sen avulla vältytään toistamasta jo tehtyjä virheitä.

4.4.3 Kummi-isovanhempitoiminnan kehittäminen

Tavoitteenamme on oppaan avulla tuoda toimintaan kehittämisehdotuksia, joita Mummilan työntekijä voi käyttää hyödyksi. Tärkeimpänä kehittämiskohteena on lasten huomioimisen lisääminen, sillä sen avulla lasten osallisuutta voidaan kasvattaa. Pyrimme tuomaan toiminnan käynnistämävaiheeseen lisää lapsilähtöistä ajattelua. Lapsilähtöisyys on yksi varhaiskasvatuksessa vallalla olevista pedagogisista lähestymistavoista. Muita ovat aikuislähtöisyys ja lapsikeskeisyys. Aikuislähtöisyys painottaa aikuisen vastuuta toiminnan suunnittelijana ja toteuttajana, jolloin lapsi on ohjauksen ja huolenpidon kohde. Lapsikeskeisessä lähestymistavassa korostetaan enemmän lapsen roolia. Lapsi on aktiivinen ja sosiaalinen toimija, joka on kuitenkin aikuisen ohjauksen alaisuudessa. Lapsilähtöisyys puolestaan perustuu YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) painotuksiin, joissa korostetaan lapsen osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Lapsilähtöisessä lähestymistavassa keskitytään eniten lapseen ja aikuisen rooli on olla lapsen kehityksen tukijana. (Kinoksen 2002: 124–125 mukaan.) Aikuinen ei voi määrätä toimintaa lapsen puolesta, vaan hänen tehtävänsä on vaalia lapsen aktiivisuutta sekä kannustaa lasta omatoimisuuteen (Hujala – Puroila – Parrila – Nivala 2007: 55).

Koemme tärkeäksi, että oppaassa ei painoteta pelkästään ikäihmisten osuutta, vaan myös lasten tarpeita ja odotuksia käydään läpi. Haluamme antaa lapsille lisää vaikutusmahdollisuuksia ja kokemuksen siitä, että heidän mielipiteitään arvostetaan. Lapsiläh-

töinen ajattelutapa perustuu lapsen kuulemiseen ja toimintaan lapsen ehdoilla. Lapsi nähdään tasavertaisena toimijana aikuisen kanssa. (Kinos 2002: 123, 130.) Perusajatuksena on ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja kunnioittaa niitä. Siksi on tärkeää, että lasta kuunnellaan ja hänen elämäänsä tutustutaan kokonaisuudessaan. (Hujala ym. 2007: 55.) Tarkoituksenamme on, että opas kannustaa ottamaan lapset huomioon toimintaa suunniteltaessa entistä paremmin. Pidämme tärkeänä, että lapset ovat tasavertaisessa asemassa aikuisten kanssa. Haluamme korostaa lapsilähtöisyyttä ottamalla lasten mielipiteet huomioon toiminnan käynnistämisvaiheessa. Tarkoituksemme on esittää oppaassa selkeät ohjeet, kuinka lapsi otetaan mukaan kummi-isovanhempisuhteen perustamisessa. Näin ei ole aikaisemmin toimittu Mummilan toimintakeskuksessa. Korostaessamme lapsen oikeutta tulla kuulluksi toiminnan käynnistämisvaiheessa, kannustamme myös lisäämään lapsen osallisuutta, joka on yksi pitkän aikavälin tavoitteemme.

Tarkoituksenamme on kehittää Mummilassa toteutettavaa kummi-isovanhempitoimintaa myös muokkaamalla käytössä olevat lomakkeet loogisiksi ja selkeiksi. Lomakkeita käytetään esimerkiksi vapaaehtoisten toiveiden kysymiseen ja rikostaustan selvittämiseen. Tällä hetkellä lomakkeita on useita versioita samaan käyttötarkoitukseen, eikä kaikkia ole olemassa sähköisessä muodossa. Aiomme muokata ne työntekijälle hyödyllisiksi, varmistamalla ensin työntekijän kokemuksen lomakkeiden käyttötarkoituksesta ja toimivuudesta. Liitämme lomakkeet oppaan liitteisiin. Yhtenä oppaan liitteenä tulee olemaan koulutusrunko. Tarkoituksemme on ottaa siihen mukaan harjoitteita, jotka tukevat luovuutta ja yhteisöllisyyden syntymistä. Luova toiminta auttaa ihmistä kehittämään itseään, vahvistamaan itsetuntoa ja löytämään uutta sisältöä elämään (Hämäläinen 1999:67). Mummilan järjestämässä vapaaehtoisten koulutuksessa on ollut käytössä joitain toiminnallisia harjoituksia, mutta työntekijä toivoo meiltä uusia ideoita toiminnallisuuden ja luovuuden lisäämiseksi. Haluamme hyödyntää meillä olevaa tietoa ja kokemusta ryhmien ohjauksesta. Tarkoituksenamme on esittää konkreettisia esimerkkejä helposti toteutettavista toiminnallisista harjoitteista, joiden avulla on mahdollista lisätä ryhmäytymistä ja yhteisöllisyyttä.

5 TOTEUTUS

Tässä kappaleessa pyrimme kuvaamaan mahdollisimman tarkasti työskentelyämme oppaan laatimiseksi. Valmis opas antaa kattavan kuvan kummi-isovanhempitoiminnasta. Erittelemme mikä osa on tuotostamme ja mikä valmiista materiaalista johdettua. Kuvaamme myös hiljaisen tiedon näkyväksi tekemistä ja esittelemme kehittämisideoita, joita liitimme oppaaseen. Kerromme myös miten lisäsimme lapsilähtöisyyttä toimintaan. Tarkoituksenamme on kuvata seikkaperäisesti, mistä osista opas koostuu ja miksi valitsimme tietyt asiat oppaaseen. Oppaan lähtökohtana oli tehdä näkyväksi tieto, jota Mummilassa on saavutettu seitsemän toimintavuoden aikana. Halusimme myös korostaa kummi-isovanhempitoiminnalle olevaa tarvetta teorian tiedolla. Oppaan tekemisen kautta mahdollistamme toiminnan leviämisen ja sitä kautta tulevaisuudessa kolmen sukupolven yhteen saattamisen ja lapsen osallisuuden sekä yhteisöllisyyden lisäämisen.

5.1 Taustatyö

Aloitimme oppaan tekemisen alkuvuodesta 2009 keskustelemalla Mummilan työntekijän kanssa oppaasta ja sen tarkoituksesta. Pohdimme minkälainen opas voisi olla ja mitä asioita siihen tulisi sisällyttää. Kuuntelimme yhteistyötahon toiveita ja esitimme omia ideoita. Näin muodostimme käsityksen oppaan sisällöstä ja rakenteesta. Sen jälkeen Mummilan työntekijä keskusteli oppaasta Pienperheyhdistys ry:n toiminnanjohtajan kanssa, joka piti opasta tarpeenmukaisena ja oli innostunut opinnäytetyöprosessistamme. Näin ollen meillä oli yhdistyksen tuki ja kannustus oppaan teolle.

Aloitimme taustatyön tekemisen tutustumalla Pienperheyhdistys ry:n internet-sivuihin ja kummi-isovanhempitoiminnan projektiraportteihin, joista saimme tietoa sekä yhdistyksen että Mummilan toiminnasta. Halusimme muodostaa mahdollisimman laajan kokonaiskäsityksen sekä yhdistyksestä että kummi-isovanhempitoiminnasta ja panostimme siksi tietoon perehtymiseen. Prosessin alkuvaiheessa vierailimme useita kertoja Mummilan toimintakeskuksessa ja käytimme työntekijän kanssa käytyihin keskusteluihin runsaasti aikaa. Näin saimme tarkkaa tietoa esimerkiksi yhdistyksen arvomaailmasta sekä Mummilan toimintatavoista. Työntekijän kertoessa kummi-isovanhempitoiminnasta teimme muistiinpanoja. Kyselimme hyvin tarkkaan kaikesta

toimintaan liittyvästä kuten sen historiasta, haasteista, itsestänselvyyksistä ja kehittämisideoista.

Keskustelut työntekijän kanssa olivat tärkeitä, sillä toiminnasta ei ollut mitään materiaalia käytännön tasolla, vaan kummi-isovanhempitoimintaan liittyvä tieto oli kokemuksesta ja osaamisena työntekijän ajatuksissa. Panostimme dialogisen ja tasavertaisen vuorovaikutussuhteen syntymiseen, jotta hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen mahdollistuisi. Pyrimme olemaan keskusteluissa aktiivisia ja esitimme omia ideoitamme, kunnioittaen kuitenkin työntekijän pitkää kokemusta sekä seitsemän toimintavuoden aikana muodostuneita toimintatapoja. Koimme, että yhteistyön ollessa avointa ja tasa-arvoista, saamme yhdessä työntekijän hiljaisen tiedon oppaaseen ja siten kehitettyä oppaasta mahdollisimman hyvän. Pehdyttyämme toimintaan perusteellisesti kävimme tapaamassa Pienperheyhdistyksen toiminnanjohtajaa ja keskustelimme oppaaseen liittyneistä ajatuksista hänen kanssaan. Halusimme kuulla oppaaseen liittyvistä toiveista kaikilta tahoilta ennen kuin aloittaisimme sen laatimisen. Tapaaminen oli antoisa, sillä saimme kuulla toiminnanjohtajan näkemyksistä ja odotuksista. Keskustelun seurauksena mielikuvamme oppaasta oli selkeämpi ja olimme saaneet toiminnanjohtajalta hyviä ehdotuksia.

Aloitimme teoriaan syventymisen sisäistettyämme kummi-isovanhempitoiminnan tarkoituksen, käytännön, tavoitteet sekä historian. Pehdyimme kevään 2009 aikana vastaavanlaisen toiminnan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ja sen vaikutusmahdollisuuksiin lisätä yhteisöllisyyttä, lasten osallisuutta ja kolmen sukupolven hyvinvointia. Kävimme useissa eri kirjastoissa ja tutkimme eri tietokantoja tietoa löytääksemme. Luimme kirjallisuutta sekä tilastotietoa lastensuojelun asiakasmäärien kasvusta, vanhusten pahoinvoinnista, yksinhuoltajaperheiden määrän kasvusta, yhteisöllisyyden merkityksestä yksilön hyvinvoinnille ja nykyperheiden kiireestä. Olimme valinneet nämä aiheet yhdessä Mummilan työntekijän kanssa, sillä ne liittyvät läheisesti kummi-isovanhempitoiminnasta koituvaan hyötyyn. Käytimme materiaalin hankkimiseen runsaasti aikaa ja panostimme tämän luvun tekemiseen, sillä halusimme oppaassa korostaa toiminnan tärkeyttä ja tarpeellisuutta. Oppaassa on keskeistä korostaa toiminnan yhteiskunnallista merkitystä, sillä sen avulla voisimme perustella toiminnan hyödyllisyyden toiminnasta kiinnostuneille tahoille.

Saimme kevään aikana kattavan kokonaiskuvan kummi-isovanhempitoiminnasta sekä sen yhteiskunnallisesta tarpeesta. Sen jälkeen suunnittelimme oppaalle tarkan rakenteen.

Meillä oli selkeä mielikuva, mitä oppaassa tulisi olla ja rakenteen muodostaminen sujui helposti. Esittelimme valmiin sisällysluettelon Mummilan työntekijälle huhtikuussa 2009 ja hän oli siihen tyytyväinen. Hän lisäsi rakenteeseen joitain ehdotuksia, jotka eivät olleet tulleet aiemmin esille meidän ja työntekijän välisissä keskusteluissa. Hän korosti arvioinnin ja työnohjauksen merkitystä, mitkä puuttuivat alkuperäisestä sisällysluettelosta. Teimme keskustelun pohjalta rakenteeseen pieniä muutoksia ottamalla huomioon lisätyt painotukset. Ennen oppaan kokoamista meidän oli vielä saatava seikkaperäistä tietoa kummi-isovanhempitoiminnasta. Kävimme työntekijän kanssa oppaaseen tulevan tiedon tarkasti läpi ja kirjoitimme samalla toistakymmentä sivua muistiinpanoja. Työntekijä kertoi meille perusteellisesti koulutuksesta sekä toiminnan käynnistämisestä ja ylläpitämisestä. Pystyimme esittämään hänelle tarkentavia ja yksityiskohtaisia kysymyksiä, sillä olimme kevään aikana oppineet oleellisen kummi-isovanhempitoiminnasta. Näin ollen saimme esiin työntekijällä olevan kokemuksen ja tiedon oppaan kokoamista varten.

5.2 Oppaan kokoaminen

Kokosimme hankkimamme materiaalin oppaan muotoon syksyn 2009 aikana. Meidän oli helppo ryhtyä laatimaan opasta, sillä olimme tehneet pohjatyön perusteellisesti. Valmis tuotoksemme koostuu itse oppaasta ja liitteistä. Jaottelimme rakenteen kahteen osaan, jotta kokonaisuus säilyy selkeänä. Se mahdollistaa myös oppaan soveltamisen eri käyttötarkoituksiin. Kokouksissa eri yhteistyötahojen kanssa on järkevää käyttää pelkkää opasta, jos tarkoituksena on kertoa kummi-isovanhempitoiminnasta. Toiminnan aloittamisesta kiinnostuneille tahoille kannattaa toimittaa opas liitteineen. Seuraavissa luvuissa kuvaamme oppaan kokoamista. Pyrimme esittämään, mikä valmiissa oppaassa on muokattu Mummilan käytössä olleesta materiaalista. Kerromme, mikä on omaa tuotostamme, mitkä osat perustuvat Mummilan työntekijän kokemukseen ja mikä on teorialiedosta johdettua. Perustelemme myös, mitä valintoja teimme prosessin aikana liittyen oppaaseen tulevaan materiaaliin. Työskentelymme perustana olevat lapsilähtöisyyden ja sosiaalipedagogiikan teoriat sekä toiminnan yhteiskunnallinen tarve ovat vaikuttaneet oppaan kokoamiseen.

5.2.1 Opas

Kokosimme oppaaseen kaiken oleellisen tiedon toiminnan aloittamisesta, käynnistämisestä ja ylläpitämisestä. Opas alkaa perustiedolla oppaan tarkoituksesta ja käyttömahdollisuuksista. Pyrkimyksenä on, että kokonaiskäsitys oppaasta muodostuu heti ensimmäistä sivua lukemalla. Pyrimme korostamaan, että opas todella mahdollistaa vastaavanlaisen toiminnan käynnistämisen ja että se onnistuu hyvin yksinkertaisten toimien avulla. Kerromme esimerkkinä Pienperheyhdistys ry:stä ja sen toteuttamasta kummi-isovanhempitoiminnasta. Tarkoituksenamme on näin vakuuttaa lukija siitä, että oppaassa oleva tieto on kokemuseräistä ja luotettavaa.

Seuraavaksi oppaassa on meidän itsemme teoriasta tuottamaa sisältöä: luvut toiminnan tarve ja toiminnan aloittaminen. Panostimme lukuun kummi-isovanhempitoiminnan tarve, jossa haluamme kertoa minkälaista tarvetta sille on yhteiskunnassamme ja miten toiminnan kautta on mahdollista lisätä yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia. Luokitelimme perustelut neljään luokkaa: lapset, vanhemmat, ikääntyneet ja perinteiden siirtäminen. Tiivistimme tiedon luettelomuotoon sekä erittelimme tarpeen ja tavoitteet eri väreillä, jotta sen lukeminen käy helposti. Laitoimme tarkoituksella tämän luvun oppaan alkuun, koska halusimme korostaa toiminnan tärkeyttä yhteiskunnalliselta kannalta. Seuraava luku on toiminnan aloittaminen. Tässä luvussa käymme yksityiskohtaisesti läpi kaiken oleellisen, mitä toiminnan aloittamiseen liittyy. Halusimme kertoa, ettei toiminnan aloittaminen ole hankalaa, vaan alkuun pääsee hyvin tavallisilla ja yksinkertaisilla mainostuskeinoilla sekä verkostoitumisella. Toiveenamme on herättää lukijassa kipinä kummi-isovanhempitoiminnan järjestämiseen.

Loput oppaassa olevasta materiaalista pohjautuu Mummilan työntekijän kokemuseräiseen tietoon, jonka pyrimme kirjoittamaan puhtaaksi mahdollisimman tarkasti. Pyrimme kertomaan näihin liittyvät asiat sellaisina kuin Mummilan työntekijä ne meille esitti, mutta asioiden esittämiseen vaikuttaa myös oma ajattelumme sekä taustalla vaikuttavat teoriat. Koulutukseen, toiminnan käynnistämiseen ja ylläpitämiseen liittyvät luvut perustuvat pääosin hiljaiseen tietoon. Kerromme hyvin perusteellisesti vapaaehtoisten koulutukseen liittyvistä asioista, vaikka jotkut niistä saattavatkin vaikuttaa itsestään selviltä. Tämä tietoinen valinta perustuu Mummilan työntekijän kokemukseen, jonka mukaan koulutuksessa luotava vuorovaikutussuhde vapaaehtoisten ja työntekijän välillä on tärkein vaihe toiminnan käynnistämisessä.

Luvussa toiminnan käynnistäminen kerromme, miten toiminta etenee koulutuksen jälkeen. Koska on kyse uuden ihmissuhteen luomisesta, korostimme joitain periaatteita, sääntöjä ja ehdotuksia, jotka on tärkeä huomioida kestävässä suhdetta rakennettaessa. Luvun toiminnan ylläpitäminen jaoimme kahteen osaan: vertaistoimintaan sekä toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Ensimmäisessä osiossa on ideoita vertais- ja ryhmätoiminnan järjestämisestä sekä vapaaehtoisten työhajauksesta ja kiittämisestä. Kannustamme luovaan toimintaan, sillä sen kautta mahdollistuu itsetuntemuksen syventyminen, uuden elämänsisällön löytyminen, eheytyminen, sisäisen tasapainon saavuttaminen sekä itsensä kehittäminen. (Hämäläinen 1999:67.) Tällä haluamme korostaa, että toiminnan ylläpitäminen ei vaadi suuria taloudellisia sijoituksia, vaan yksinkertaisille asioilla voi tukea vapaaehtoisten hyvinvointia. Toinen osio on lyhyt ja sen tarkoituksena on korostaa, että työntekijän tulee arvioida kummi-isovanhempisuhteiden toimivuutta. Perustelimme, miksi arviointia kannattaa toteuttaa, mutta emme ole antaneet tarkempia konkreettisia ohjeita. Luotamme, että toimintaa järjestävä taho osaa luoda itselleen sopivan arviointimenetelmän.

5.2.2 Liitteet

Oppaan liitteitä tehdessämme olimme aktiivisesti yhteydessä Mummilan työntekijään sekä sähköpostitse että puhelimitse. Näin liiteosion tekeminen oli innovatiivista ja varmistimme liitteiden kehittämisen tarpeen. Liitteiksi laitoimme hyödyllistä materiaalia liittyen toiminnan käynnistämiseen, vapaaehtoisten kouluttamiseen ja asioihin, joita tulee selvittää toimintaa käynnistettäessä. Suurin osa liitteistä pohjautuu Mummilassa käytettyihin versioihin, joita muokkasimme sekä ulkoisesti että sisällöllisesti. Aiemmin Mummilassa ei ollut kaikista lomakkeista sähköistä versiota, vaan osa oli käsin kirjoitettuja tai vanhoja tulostettuja versioita, joihin oli lisätty merkintöjä kynällä. Osasta lomakkeista puuttui myös nimet, jolloin me ulkopuolisina jouduimme miettimään, kenelle mikäkin kyselylomake on tarkoitettu. Otsikoimme ja yhdenmukaistimme lomakkeet, jotta ne ovat loogisia ja selkeitä. Laitoimme kaikki kymmenen liitettä johdonmukaiseen järjestykseen oppaan loppuosaan. Ne ovat samassa järjestyksessä kuin tulevat tekstissä mainituiksi.

Oppaan liitteiden työstäminen alkoi Mummilassa käytössä olleisiin versioihin tutustumalla ja kokonaiskäsityksen muodostamisella. Lomakkeita oli paljon ja joitain oli useampi kappale samaan tarkoitukseen. Tarkistimme työntekijältä joidenkin lomakkeiden

tarkoituksen. Tämän jälkeen valitsimme ne lomakkeet, jotka halusimme mukaan oppaaseen. Tarkistimme niiden toimivuuden ja teimme muokkauksia tarvittaessa. Liitteisiin vapaaehtoisten tausta, vapaaehtoisten toiveet, perheiden tausta ja lapsen tausta teimme pieniä muutoksia. Lisäsimme lomakkeeseen perheen tausta kysymyksen elämäntilanteesta, koska sitä kysytään myös vapaaehtoisten tausta lomakkeessa. Keskustelimme aiheesta Mummilan työntekijän kanssa, jonka kokemuksen mukaan kysymyksen lisääminen lomakkeeseen oli tarpeellista. Näin lomakkeet vastaavat toisiaan ja ovat hyödyllisiä pareja yhdistettäessä. Lomakkeesta vapaaehtoisten toiveet jätimme pois kysymykset, onko täyttäjällä jo päättänyt lähteä mukaan toimintaan vai miettiikö hän vielä. Kyseistä lomaketta ei ole järkevää täyttää, mikäli henkilö ei halua ryhtyä kummi-isovanhemmaksi.

Lapsen taustaa koskevasta lomakkeesta teimme selkeästi vanhemmille suunnatun ja otimme siitä pois joitain kysymyksiä, joihin lapsi itse osaa vastata. Teimme lasta varten kokonaan uuden lomakkeen, jonka hän voi täyttää yhdessä aikuisen kanssa. Siitä lisää seuraavassa kappaleessa. Vanhempien täytettäväksi tarkoitettuun lomakkeeseen jätimme aiheet, joihin lapsen on vaikea vastata, kuten kysymykset lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta. Useassa lomakkeessa vaihdoin kysymysten järjestystä, jotta ensimmäiset kysymykset koskevat arkisia asioita vakavien aiheiden sijaan. Esimerkiksi kysymys alkoholin käytöstä on liian henkilökohtainen kysymys esitettäväksi ensimmäisenä. Otimme oppaan liitteisiin mukaan valtakirjan rikosrekisteriotteen selvittämisestä, koska halusimme sen avulla korostaa, että on kyse tärkeästä asiasta. Lain mukaan kaikilta lasten kanssa työskenteleviltä tulee tarkistaa rikostausta, (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 2002) mutta vapaaehtoistyöntekijöiltä tarvitaan suostumus. Liitteenä oleva valtakirja on malli, jota ei voi käyttää sellaisenaan, vaan se tulee muokata järjestölle sopivaksi. Liitteen vapaaehtoistoiminta kokosimme useasta Mummilassa käytetystä versiosta, joista valitsimme oleellimmat pääkohdat. Jaotelimme tiedot kahteen osioon: vapaaehtoistoiminnan periaatteet ja minustako vapaaehtoistyöntekijä -otsikoiden alle. Tämän ja ohjeistuksen ensitapaamista varten valitsimme mukaan varmistaaksemme näiden asioiden läpikäymisen toimintaan mukaan lähtevien kummi-isovanhempien kanssa.

Muokattuamme valmiit lomakkeet, pohdimme, mitä muita liitteitä toiminnassa tarvitaan. Lisäsimme oppaaseen muutaman oman liitteen, koska koimme niiden olevan hyödyllisiä. Keskustelimme kuitenkin Mummilan työntekijä kanssa, mitä mieltä hän on

ehdotuksistamme ja kokeeko hän ne tärkeiksi. Työntekijän hyväksytyä ehdotuksemme, laadimme liitteet vaitiolovelvollisuus, lapsen toiveet ja koulutusrunko. Vaitiolovelvollisuuslomake pohjautuu Youth Against Drugs ry:n käyttämään pohjaan, jonka muokkasimme sopivaksi kummi-isovanhempitoiminnalle. Pyysimme luvan lomakkeen kopiointiin YAD ry:ltä. Mummilassa ei ollut ennen käytössä kirjallista sopimusta vaitiolovelvollisuuden sitoutumisesta, mutta koimme että kyseiselle lomakkeelle on tarvetta. Uskomme, että allekirjoittamalla virallisen sopimuksen, vapaaehtoisia kannustetaan pohtimaan vaitiolovelvollisuutta käytännössä ja näin sisäistämään sen merkityksen.

Lapsilähtöistä ajattelua lisätäksemme teimme liitteeksi lomakkeen, jonka lapsi voi täyttää yksin tai yhdessä vanhemman kanssa. Lomakkeessa kysytään lapsen asioista kuten hänen ikänsä, harrastuksiaan, kaveritilannettaan ja toiveitaan isovanhemman suhteen. Poistimme nämä kysymykset vanhemmille tarkoitetusta lapsen tausta -lomakkeesta. Tarkoituksenamme on kannustaa vanhempaa ottamaan lapsi mukaan prosessiin sen alkuvaiheesta lähtien. Tällä hetkellä Mummilan toteuttamassa kummi-isovanhempitoiminnassa suhteen aloittamiseen osallistuvat ainoastaan vanhempi ja vapaaehtoinen. Oleellisessa asemassa toiminnassa ovat kuitenkin myös lapset, joiden kummi-isovanhemmiksi vapaaehtoiset ryhtyvät. Koimme tärkeäksi, että lapsilla on mahdollisuus osallistua prosessiin heti alusta alkaen kertomalla itse omista toiveistaan ja ajatuksistaan. Näin lapsilla on mahdollista saada äänensä kuuluviin, tuoda esiin mummiin tai vaariin liittyviä odotuksia ja kertoa omasta elämästään eli hänen osallisuutensa lisääntyy.

Koulutusrunko kattaa materiaalia vapaaehtoisten koulutusta varten. Rakensimme sen Mummilan työntekijän kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta. Pohdimme, mitkä asiat ovat koulutuksessa tärkeitä ja mitä asioita on hyvä käydä läpi. Näiden keskusteluiden pohjalta rakensimme koulutusrunгон, joka koostuu neljästä kerrasta. Painopisteinä koulutuksessa ovat tutustuminen toisiin ja toimintaan, vapaaehtoistoiminnan periaatteet, lapsen kehitys ja nykyperheen tarpeet sekä vapaaehtoisten jaksaminen ja elämänilo. Liitimme koulutusrunkoon mukaan ryhmänohjaukseen liittyviä harjoituksia ja ohjeita, joissa käytämme luovia menetelmiä. Näin pyrimme tuomaan vapaaehtoisten koulutukseen toiminnallisuutta, luovuutta sekä yhteisöllisyyttä tukevia harjoitteita. Tarkoituksenamme on esimerkkiharjoitusten avulla ilmentää, että edellisten lisääminen onnistuu hyvin yksinkertaisilla toiminnallisilla menetelmillä. On tärkeää, että yhteisöllisyyttä korostetaan jo koulutuksessa, jolloin sen jatkuminen vertaistoiminnassa on luonnollista.

Koulutuksen voi laatia joko suoraan luomamme koulutusrunгон perusteella tai käyttää sitä hyödyksi omaa koulutusta suunniteltaessa. Loppuun laadimme kirjallisuusluettelon, josta löytää aiheeseen liittyvää lisämateriaalia.

5.3 Oppaan viimeistely

Teimme oppaan sisällöllisesti valmiiksi elokuussa 2009 ja lähetimme sen sähköpostitse Pienperheyhdistys ry:n toiminnanjohtajalle sekä Mummilan työntekijälle. Halusimme, että heillä on aikaa tutustua oppaaseen rauhassa ja ehdottaa toivomiaan muutoksia. Saimme yhdistyksen toiminnanjohtajalta sähköpostitse palautteen oppaasta. Hän oli tyytyväinen kokonaisuuteen, mutta esitti joitain muutosehdotuksia. Merkittävin muutos liittyi terminologiaan. Olimme kirjoittaneet oppaassa aiemmin varaisovanhemmudesta, mutta hänen toiveensa mukaisesti muutimme termin kummi-isovanhemmudeksi. Muut ehdotukset koskivat lähinnä asioiden painotuksia. Hän toivoi, että painottaisimme joitain kohtia enemmän kuin alkuperäisessä versiossa. Sen vuoksi pyrimme korostamaan esimerkiksi vapaaehtoisten arvostusta. Olimme tyytyväisiä häneltä saamaamme palautteeseen, sillä ehdotukset ja kommentit olivat asiantuntevia ja aiheellisia. Hän myös kehuu opasta ja oli tyytyväinen työhömmе. Hänen mielestään esitimme oppaassa onnistuneesti oleelliset asiat kummi-isovanhempitoiminnasta ja autoimme yhdistystä Mummilan toiminnan kehittämistyössä.

Kävimme oppaan läpi Mummilan työntekijän kanssa kasvotusten syyskuun 2009 alussa. Tarkastimme oppaan yhdessä kohta kohdalta ja työntekijä kertoi ajatuksistaan sekä mielipiteistään. Emme tehneet oppaaseen keskustelun pohjalta enää suuria muutoksia, vaan korjasimme lähinnä pieniä yksityiskohtia koskien vapaaehtoisten kiittämistä ja markkinointia. Mummilan työntekijä huomasi kokemuksensa ansiosta asioita, jotka kaipasivat tarkennusta tai joita kannatti painottaa enemmän. Koimme tärkeäksi saada yhteistyöholtamme palautetta ja kokemuksen siitä, että työhömmе ollaan tyytyväisiä. Saamamme palaute oli todella positiivista ja Mummilan työntekijän mukaan olimme onnistuneet kuvaamaan kummi-isovanhempitoimintaa kattavasti. Luetimme oppaan vielä henkilöllä, joka ei tuntenut kummi-isovanhempitoimintaa ennestään. Halusimme tällä tavalla varmistaa, että oppaasta muodostuu selkeä kokonaiskäsitys henkilölle, joka ei ole perehtynyt asiaan. Lukijamme ei huomannut sisällössä puutteita, mutta kiinnitti huomiota kirjoitusasuun ja teimme siihen korjauksia. Viimeiseksi tarkistimme oppaan ja varmistim-

me, että liitteet on merkattu oikein ja kaikki kirjoitusvirheet on karsittu pois. Tällä tavalla opas kehittyi lopulliseen muotoonsa.

5.4 Ulkoasu

Laadimme oppaan ulkoasun Mummilan työntekijän kanssa päätetyn tyylin perusteella. Olimme samaa mieltä, että oppaan olisi hyvä olla asiallinen mutta ei kuitenkaan liian vakava. Otsikoinnissa käytimme värejä kokonaisuuksien hahmottamisen tukena ja fontti on tarkoituksella reilun kokoista ja selkeää. Korostimme tärkeitä kohtia eri väreillä. Teimme kappaleista ytimekkäitä, jotta niiden asiasisältö tulee helposti selville ja oppaan lukeminen on vaivatonta. Tarkoituksenamme oli käyttää elävöittämiseen Mummilan työntekijän arkistoista löytyneitä valokuvia kummi-isovenhempien leireiltä. Valitettavasti tarpeeksi selkeitä ja toimivia valokuvia ei kuitenkaan löytynyt, joten käyttämämme kuvat on peräisin tutuiltamme. Pyysimme kuvissa olevilta henkilöiltä luvat käyttää kuvia tähän tarkoitukseen. Saimme Mummilan työntekijältä lasten lausahduksia, joita työntekijä on käyttänyt vapaaehtoisten koulutuksissa. Niitä lisäsimme oppaan tekstisivuille keventämään kokonaisuutta. Sidoimme oppaasta mallikappaleen Pienperheyhdistykselle kamposidontalaitteella, joka viimeistelee ulkoasun. Tekemäämme A4-kokoista opasta on mahdollista saada Pienperheyhdistys ry:ltä sekä sähköisessä muodossa (PDF) että paperiversiona. Värimaailman teimme oletuksesta, että opas tulostetaan valkoiselle paperille. Opas on liitteineen pituudeltaan 23 sivua.

6 ARVIOINTI

Arviointi luvussa palaamme asettamiimme pitkän aikavälin tavoitteisiin ja pohdimme, miten pyrimme mahdollistamaan niiden toteutumisen oppaan avulla. Kerromme, mitä teimme, jotta tavoitteemme yhteisöllisyyden ja lapsen osallisuuden lisäämisestä sekä kolmen sukupolven yhteen saattamisesta mahdollistuisivat eli palaamme lyhyen aikavälin tavoitteisiin. Lyhyen aikavälin tavoitteet ovat konkreettisempia ja koskevat oppaan onnistumista. Niiden arviointi on tärkeää, sillä onnistunut opas auttaa toiminnan leviämistä ja edesauttaa siten pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttamista. Kerromme, miten onnistuimme oppaan laatimisessa sekä hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisessä. Kerromme myös yhteistyötaholta saamastamme palautteesta sekä oppaan että työskentelytämme suhteen. Lopuksi arvioimme omaa työskentelyämme.

6.1 Pitkän aikavälin tavoitteiden arviointi

Olemme erittäin tyytyväisiä oppaaseen ja toivomme, että sen avulla kummi-isovanhempitoiminta leviää maan laajuiseksi vapaaehtoistyön muodoksi. Toiminnan avulla on mahdollista lisätä yhteisöllisyyttä ja lasten osallisuutta sekä saattaa yhteen kolme sukupolvea. Teimme oppaan, jonka avulla pyrimme edesauttamaan näihin tavoitteisiin pääsyä. Pitkän aikavälin tavoitteemme toteutuvat osaksi vasta, kun toimintaa aloitetaan uusilla paikkakunnilla.

Opas kannustaa järjestämään kummi-isovanhempitoimintaa, joka tukee yhteisöllisyyttä. Toiminnan avulla lapset, vanhemmat sekä vapaaehtoiset kummi-isovanhemmat kohtaavat ja muodostavat uusia perhesuhteita. Lapsi saa toiminnasta isovanhemman, vapaaehtoinen saa lapsenlapsen sekä vanhempi saa itselleen uuden ystävän ja tukea arkeen. Uusien ihmissuhteiden syntyminen auttaa yhteisöllisyyden kasvua. Yhteisöllisyys korostuu oppaassa myös vertaistoiminnan myötä. Uuden perheyhteisön lisäksi vapaaehtoinen kummi-isovanhempi voi osallistua vertaistoimintaan, josta hän saa samassa elämäntilanteessa olevia ystäviä. Vapaaehtoisten on helppo osallistua toimintaan, opittuaan tuntemaan toisia osallistujia kummi-isovanhempikoulutuksen aikana. Oppaassa painotamme vapaaehtoisten vertaistoiminnan merkitystä vapaaehtoisten hyvinvoinnin vuoksi. Käytännön esimerkkien avulla kannustamme järjestämään vertaistoimintaa. Pyrimme oppaan avulla lisäämään yhteisöllisyyttä myös korostamalla koulutuksessa luovia ja toiminnallisia menetelmiä. Liitimme oppaaseen materiaalia helposti toteutettavista ja yksinkertaisista harjoitteista, jotka edesauttavat koulutukseen osallistuvien vapaaehtoisten tutustumista ja ryhmäytymistä. Harjoitteet ovat osallistujille mielekkäitä ja oikein ohjattuina vapauttavat ryhmän tunnelmaa. Painotamme tällä tavalla luovuuden ja yhteisen toiminnan tärkeyttä. Harjoitteiden avulla tuemme vapaaehtoisten välistä yhteishenkeä. Näin kehitimme myös Mummilan kummi-isovanhempitoimintaa tuomalla koulutukseen uusia ideoita. Onnistuimme tavoitteessamme hyvin, koska valitsimme tarkoitukseen sopivia harjoituksia, jotka sopivat kohderyhmälle. Luovat harjoitteet ja vertaistoiminta ovat keinoja kasvattaa yhteisöllisyyttä ja annamme oppaassa ideoita niiden toteuttamiseen.

Toisena tavoitteenamme oli lisätä lasten osallisuutta. Lapsi saa kummi-isovanhempitoiminnan ansiosta elämänsä mummin tai vaarin. Isovanhemman kanssa lapsen osallisuus lisääntyy, sillä lapsi saa aikuiselta aikaa ja uutta sisältöä elämänsä.

Isovanhempi antaa lapselle mahdollisuuden yhdessä olemiseen ja uusiin kokemuksiin. Toiminnan myötä lapsen elinympäristö monipuolistuu ja lapsen aktiivisuus kasvaa. Lapsen ja isovanhemman välille syntyneen turvallisen ja tasavertaisen yhteisöllisyyden myötä lapsi uskaltaa olla oma itsensä. Luottamuksellisessa suhteessa lapsen rohkeus osallistua kasvaa ja hänen itseluottamuksensa lisääntyy. Osallisuuden lisääntyminen tapahtuu luonnostaan elämän rikastuessa kummi-isovanhemman avulla. Pyrimme edesauttamaan lapsen osallisuuden lisääntymistä myös oppaan avulla. Lyhyen aikavälin tavoitteenamme oli lapsilähtöisyyden lisääminen toiminnan käynnistämisvaiheessa. Näkökulma oli aikaisemmin jäänyt Mummilassa vähälle huomiolle ja koimme tärkeäksi painottaa sitä. Tekemämme lomake lapselle on yksi keino korostaa lapsen osallisuutta. Lomakkeessa kysytään lapsen asioista kuten kavereista ja harrastuksista, mutta myös hänen toiveistaan kummi-mummin tai – vaarin suhteen. Haluamme siten kannustaa siihen, että lapsi otetaan mukaan prosessiin ja hän saa mahdollisuuden kertoa omista mielipiteistään sekä kokea osallisuuden kokemuksia. Näin ollen painotamme lapsen osallisuuden tärkeyttä kummi-isovanhempitoiminnan käynnistämisvaiheessa. Tärkeintä on kuitenkin, että kummi-isovanhempitoiminta leviää oppaan avulla muualle Suomeen ja siten edesautamme lapsen osallisuuden lisääntymistä.

Kolmas pitkän aikavälin tavoitteemme oli kolmen sukupolven yhteen saattaminen. Kummi-isovanhempitoiminta on yksi tapa lisätä lasten, vanhempien ja kolmannen polven välistä kanssakäymistä. Kolmen polven perhe on luonnollinen tukiverkosta, jossa perinteiden siirtäminen ja yhdessäolo on aitoa. Opa edesauttaa toiminnan leviämistä muille paikkakunnille ja siten kolmen sukupolven yhteen saattamista. Pyrimme oppaassa korostamaan erityisesti kummi-isovanhempitoiminnan tärkeyttä kolmen sukupolven kannalta. Halusimme siten herättää ajatuksia toiminnan tarpeesta ja merkityksellisyydestä yhteiskunnallisella tasolla. Olisimme voineet jättää luvun tarve ja tavoitteet oppaasta kokonaan pois, sillä se ei ole välttämätöntä toiminnan aloittamisen kannalta. Koimme kuitenkin tärkeäksi nostaa esiin toiminnan tarjoaman mahdollisuuden kolmen sukupolven hyvinvoinnin parantamisessa sekä tarpeen sukupolvien yhteen saattamisesta. Teimme oppaasta ajatuksia herättelevän ja puhuttelevan. Korostimme toiminnan tarvetta kertomalla nyky-yhteiskunnan asettamista haasteista eri asiakasryhmille seikka-peräisesti. Sijoitimme luvun oppaan alkuun korostamaan sen tärkeyttä. Onnistuimme tiivistämään tiedon selkeäksi kokonaisuudeksi. Halusimme, että tämä kohta varmasti luetaan, mutta mietimme, onko tarve luvun sijoittaminen alkuun liian raskas vai olisiko

tarpeesta parempi kertoa vasta oppaan lopussa. Päätimme säilyttää luvun oppaan alussa, sillä opas saakin herätellä ajatuksia.

6.2 Oppaan onnistuminen

Oppaan onnistuminen on tärkeää, jotta pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttaminen on mahdollista. Onnistunut opas mahdollistaa toiminnan leviämisen. Oppaassa kerrotaan oleellinen tieto kummi-isovanhempitoiminnasta eli toiminnan tarve ja aloittamisen sekä ylläpitämisen vaatimukset. Olemme tyytyväisiä valmiiseen oppaaseen, joka on selkeä kokonaisuus. Oppaan rakenne on johdonmukainen ja sen sisällöstä saa kokonaiskäsityksen selailemalla. Teimme tietoisin valinnan, kun jaottelimme oppaan runkoon ja liitteisiin. Pyrimme siihen, että opas pysyy lyhyenä ja selkeänä, mutta liitteistä saa tarkempaa tietoa. Jaottelu on onnistunut. Koemme, että lopputulos olisi sekavampi, jos olisimme yhdistäneet liitteet oppaan sisälle. Liitteet toimivat apukeinona toiminnan aloittamisessa, eivätkä ohjaile noudattamaan tiettyä mallia. Jäimme pohtimaan liitteiden määrää. Ohjaavatko liitteet liikaa uuden toiminnan aloittamista ja rajoittavat uusien toimijoiden luovuutta? Uskomme kuitenkin, että valitsimme oikein laittaessamme oppaaseen paljon liitteitä, sillä ne helpottavat toiminnan aloittamista ja uudet toimijat voivat itse päättää, haluavatko hyödyntää niitä.

Koimme haasteelliseksi saada oppaasta sekä kattavan että ytimekkään, mutta onnistuimme siinä. Meillä oli valtava määrä tietoa, josta saimme koottua loogisen kokonaisuuden. Oppaassa on ytimekkäässä muodossa tieto, mikä on tarpeellista toiminnan aloittamisen ja ylläpitämisen kannalta. Suuresta tietomäärästä huolimatta opas on helppolukuinen, sillä käytimme erilaisia värejä, luettelomerkkejä ja fontteja sen selkeyttämiseksi. Sen vuoksi opas on myös houkuttelevan näköinen, eikä vaikuta raskaalta. Selkeytimme kaikki toiminnassa käytettävät lomakkeet. Siten kehitämme kummi-isovanhempitoimintaa ja helpotamme Mummilan työntekijän työtä. Lomakkeet ovat johdonmukaisempia kuin ennen, koska niiden käyttötarkoitus on kyseenalaistettu ja niitä on sen myötä muutettu tarkoitukseen sopiviksi. Yhdistimme erilaisia lomakkeita toisiinsa sekä luoneet uusia. Pienperheyhdistys ry otti kaikki kehitysideamme vastaan innostuneina. Yhdistys pitää opasta sekä uusia lomakkeita tarpeellisina ja on tyytyväinen kehittämistyöhömmä. He ovat tyytyväisiä oppaaseen kokonaisuutena ja pitävät sitä onnistuneena sekä tarpeenmukaisena.

Työntekijöiden omaaman hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen vaati onnistunutta yhteistyötä meidän ja Pienperheyhdistys ry:n välillä. Hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen oli haastavaa, sillä se vaatii tasavertaista vuorovaikutusta ja avointa ilmapiiriä keskustelukumppaneiden välillä (Paloniemi 2008: 271–272). Me panostimme dialogisen, rehellisen ja luontevan vuorovaikutussuhteen luomiseen, jotta onnistuimme saamaan hiljaisen tiedon oppaaseen. Saimme muodostettua realistisen kuvan kummiisovanhemmitoiminnasta ja onnistuimme hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisessä avoimen yhteistyön ansiosta. Onnistuimme yhteistyössämme tuottamaan vastavuoroista oppimista ja mielipiteiden vaihtoa. Tarkistaessamme joidenkin käytäntöjen sekä menettelytapojen tarkoituksenmukaisuutta, esitimme samalla näkökulman toisesta mahdollisesta toimintatavasta. Tästä syntyi keskustelua, jossa me opimme hyviksi todetuista käytännöistä ja yhteistyötahomme sai uusia näkökulmia toteuttamaansa työhön. Pienperheyhdistys ry:n toiminnanjohtaja sekä Mummilan työntekijä kertoivat, että olimme onnistuneet hiljaisen tiedon kokoamisessa kirjalliseen muotoon. Pidimme tärkeänä heiltä saatua palautetta, sillä emme itse voineet arvioida hiljaisen tiedon näkyväksi tekemistä. Emme voineet tietää, jos jokin tärkeä asia oli jäänyt käsittelemättä keskusteluissamme Mummilan työntekijän kanssa ja sen vuoksi jäänyt pois myös oppaasta. Yhteistyökumppanimme mukaan oppaassa kuitenkin kerrotaan keskeiset asiat.

6.3 Työskentelyn arviointi

Työskentelymme taustalla vaikutti sosiaalipedagoginen orientaatio sekä teoretieto toiminnan yhteiskunnallisesta tarpeesta. Ne suuntasivat tekemiämme valintoja sekä työskentelytapamme. Taustateorian vaikutuksesta panostimme oppaassa esimerkiksi tarpeen korostamiseen sekä pyrimme dialogiseen vuorovaikutukseen yhteistyötahon kanssa. Opasta laatiessamme meillä oli hyvin kriittinen työote, emmekä tyytyneet keskinkertaiseen tuotokseen. Kyseenalaistimme omia päätöksiämme ja valintojamme, koska halusimme olla varmoja, että oppaassa on kaikki tarvittava tieto toiminnan käynnistämistä ajatellen. Reflektoimme työskentelyämme sekä opasta ja teimme töitä intensiivisesti. Oppaan tekeminen oli meille tärkeää, sillä vastasimme työelämän tarpeeseen. Keskeistä oli, että tekemästämme työstä on hyötyä yhteistyötahollemme. Sitouduimme oppaan tekemiseen voimakkaasti, kun tiesimme, että Pienperheyhdistys ry tarvitsee opasta voidakseen kertoa kummiisovanhemmitoiminnasta muille tahoille. Onnistunut opas auttaa muita tahoja näkemään kummiisovanhemmitoiminnan merkityksen ja helpottaa toimin-

nan käynnistämistä. Sen vuoksi paneuduimme oppaan laatimiseen ja pyrkineet parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Koimme, että työllämme on merkitystä.

Yhteistyömme Pienperheyhdistys ry:n kanssa oli toimivaa. Olimme aktiivisesti yhteydessä yhdistykseen ja noudatimme sovittuja aikatauluja. Toimimme joustavasti yhteistyötahon toiveiden mukaisesti. Teimme muistiinpanoja käydyistä keskusteluista, jotta samoja asioita ei tarvinnut käydä läpi useaan otteeseen. Kunnioitimme Mummilan työntekijän kiireistä aikataulua olemalla paikalla ajoissa, emmekä pitkittäneet keskustelutuokioita. Välillämme vallitsevan dialogisen vuorovaikutuksen ansiosta yhteydenpito myös sähköpostin ja puhelimen välityksellä oli onnistunutta ja luontevaa. Kerroimme keskusteluissa omat mielipiteemme ja ajatuksemme. Uskalsimme kyseenalaistaa Mummilan vallitsevia käytäntöjä esimerkiksi vapaaehtoisten koulutukseen liittyen. Pyrimme selvittämään, mitä asioita voimme oppaan avulla parantaa ja mitkä ovat toimivia entuudestaan. Toimimme Pienperheyhdistys ry:n ehdoilla ja kunnioitimme heidän kokemukstaan kummi-isovanhempitoiminnasta. Olimme avoimia yhteistyötahon kanssa käydyissä keskusteluissa ja refleктоimme omaa työtämme.

Saimme Pienperheyhdistys ry:ltä positiivista palautetta oppaasta sekä omasta työskentelystä. Yhdistyksen toiminnanjohtajan ja Mummilan työntekijän mielestä onnistuimme mallintamaan kummi-isovanhempitoiminnan selkeäksi oppaaksi, joka on kokonaisuutena toimiva. Heidän mielestään oli hyödyllistä, että esitimme opasta tehdessämme toimintaa koskevia kehittämisideoita. Näin ollen heidän on mahdollista jäsentää omaa työkuvaansa ja uuden työntekijän perehdyttäminen yksinkertaistuu. Yhdistys voi oppaan avulla myös kehittää kummi-isovanhempitoimintaa. Näimme ulkopuolisina toiminnan uudesta näkökulmasta ja siten huomasimme sekä kehittämiskohteita että toimivia kokonaisuuksia. Yhteistyötahon mielestä esimerkiksi luku toiminnan aloittaminen on erittäin hyödyllinen Mummilan toiminnan kannalta. Keräsimme siihen asioita, joita he eivät aikaisemmin ole tulleet ajatelleeksi liittyen toiminnan markkinointiin ja mahdollisiin yhteistyötahoihin. Pienperheyhdistys ry:ltä saamamme palautteen perusteella teimme oppaan, josta voimme olla ylpeitä.

7 POHDINTA

Olemme tyytyväisiä, että teimme opinnäytetyöksemme oppaan kummi-isovanhempitoiminnasta. Pidämme toimintaa merkityksellisenä kolmen eri sukupolven hyvinvoinnin lisäämisen kannalta ja uskomme, että oppaan avulla toimintaa on mahdollista levittää muualle Suomeen. Meidän innostuneisuutemme tehdä opasta, on kasvanut prosessin edetessä ymmärtäessämme, kuinka tärkeästä toiminnasta on kyse. Emme osanneet odottaa, että olisimme näin omistautuneita ja motivoituneita tekemään parhaamme oppaan suhteen. Löysimme kuin vahingossa aiheen, joka on meille todella tärkeä ja jonka eteen haluamme tehdä töitä. Prosessin aikana meille on myös konkretisoitunut se, mitä olemme opiskelleet yli kolmen vuoden ajan. Sosiaalipedagogiikan merkitys on selkeytynyt meille aivan huomaamattamme. Olemme sisäistäneet sen ajatusmaailman niin vahvasti, että haluamme toimia sosiaalipedagogisten toimintaperiaatteiden mukaisesti ja korostaa niitä myös kummi-isovanhempitoiminnassa. Se konkretisoituu esimerkiksi tarpeella korostaa lapsilähtöisyyttä, kummi-isovanhempitoiminnan kautta syntyvää yhteisöllisyyttä ja sen mahdollisuutta kolmen sukupolven hyvinvoinnin lisäämisessä. Sosiaalipedagoginen ajattelu on ohjannut opinnäytetyöprosessiamme ja oppaan tekoa.

Laatimamme opas on onnistunut, mutta löydämme siitä myös parannettavaa. Kerromme oppaassa yhtenä huolenaiheena perinteiden siirtämisen vähenemisestä nyky-Suomessa. Hankimme tästä aiheesta kuitenkin vain vähän lähdemateriaalia. Mikäli olisimme panostaneet enemmän kirjallisuuden etsimiseen, olisimme voineet käsitellä aihetta laajemmin ja monipuolisemmin. Toivomme, että olisimme käyttäneet enemmän aikaa tiedon hankkimiseen, sillä koemme aiheen tällä hetkellä vielä merkityksellisemmäksi kuin prosessin alussa. Nyt aiheen käsittely jää hieman pintapuoliseksi ja ohueksi. Aihe on kiinnostava ja vakavasti otettava huolenaihe yhteiskunnassamme ja olisi ollut tärkeää korostaa sitä enemmän työssämme. Toinen asia, minkä olisimme voineet tehdä toisin, on vapaaehtoisten ja perheiden kuuleminen opasta laatiessamme. Olisi ollut hyödyllistä ja mielenkiintoista kysyä myös vapaaehtoisten ja perheiden mielipiteitä opasta varten. He olisivat voineet esittää uusia näkökulmia ja kehittämiskohtia, joista meillä ei ole tietoa.

Eettisyys ja eettinen pohdiskelu oli mukana läpi prosessin. Prosessin alussa meille oli tärkeää tutustua perusteellisesti yhteistyötahoomme ja toiminnan tavoitteisiin sekä

arvoihin, joihin toiminta perustuu. Panostimme oppaan tekemiseen, koska koemme kummi-isovanhempitoiminnan niin tärkeäksi ja ainutlaatuiseksi vapaaehtoistyön muodoksi. Tämän vuoksi teimme opasta täydellä sydämellä. Mikäli toiminnan arvot eivät vastaisi meidän arvojamme, emme luultavasti olisi panostaneet tähän näin kokonaisvaltaisesti. Pyrimme myös tuomaan Pienperheyhdistys ry:n arvot esille oppaassa. Esimerkiksi vapaaehtoistyön periaatteet ja vapaaehtoisista huolehtiminen ovat yhteistyötahollemme tärkeitä asioita. Korostamalle näitä asioita oppaassa, edesautamme niiden siirtymisen uutta toimintaa aloittaville tahoille. Haluamme myös kannustaa siihen, että aloitettavassa toiminnassa asiat tehdään virallisesti. Sen vuoksi otimme oppaaseen mukaan hyvin yksityiskohtaisia ohjeistuksia, kuten vapaaehtoisten rikostaustan selvittämiseen liittyvän valtakirjan ja vaitiolovelvollisuussopimuksen. Tutustuimme opasta tehdesämme myös lainsäädäntöön. Tarkistimme lastensuojelua ja rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Varmistimme siis oppaan tekemiseen liittyneitä valintoja perehtymällä asioihin monipuolisesti. Näin emme anna virheellistä tietoa oppaan lukijoille. Ainoana kriittisenä kohtana pohdimme ohjeistustamme työntekijän tuntimäärään. Kirjoittaneet oppaassa, että noin 20 tuntia viikossa riittää toiminnan aloittamiseen. Mummilan työntekijän mukaan tuntimäärä riittää perustyöhön. Pohdimme kuitenkin, onko se liian vähän uudelle työntekijälle, jolla ei ole aiempaa kokemusta kummi-isovanhempitoiminnasta. Onko eettisesti oikein, että kannustamme palkkaamaan osaikaisen työntekijän? Kärsiikö työn laatu, jos tuntimäärä on liian vähäinen?

Pienperheyhdistys ry on erittäin tyytyväinen tekemäämme kehittämistyöhön Mummilan hyväksi. Sen kuuleminen tuntuu hyvältä, koska tiedämme, että opas vastaa yhteistyötahomme tarpeeseen. Nyt heillä on opas, jota yhdistys voi hyödyntää informaation jakamiseen, uuden työntekijän perehdyttämiseen, toiminnan juurruttamiseen ja laajentamiseen. Mummilan työntekijällä on jo tiedossa tilaisuuksia, joissa hän voi käyttää opasta. Hän aikoo ottaa oppaan mukaan Helsingin kaupungin leikkipuistojen edustajien kanssa pidettävään kokoukseen ja kertoa kummi-isovanhempitoiminnasta oppaan avulla. Pienperheyhdistys ry:n eri toimipisteet voivat käyttää opasta apuna rahoituksen hakemisessa. Listasimme oppaaseen tahoja, joista avustuksia voi hakea. Rahoitushakemuksen perusteluksi voi käyttää oppaan lukua toiminnan tarve ja tavoitteet, jossa perustelimme teoreettisesti toiminnan tarpeen. Rahoitusta voi hakea esimerkiksi oppaan kehittämiseen. Tällä hetkellä Pienperheyhdistys ry tulostaa opasta omalla tulostimellaan, mutta rahoituksen avulla yhdistys voisi painattaa oppaasta virallisemmän ja ammattimaisem-

man. Tällöin opasta voi myös myydä, jolloin yhdistys saa siitä tuottoa. Materiaalia voi käyttää hyödyksi myös esitteiden ja Internet-sivujen tekemiseen

Olisi mielenkiintoista, jos oppaan käyttöönosta tehtäisiin jatkotutkimus. Tällöin voitaisiin tutkia, miten opas toimii, minkälaisia kehittämiskohtia siinä on ja miten käyttöönottoa voitaisiin tarvittaessa tehostaa. Oppaan toimivuutta voi tutkia joko Pienperheyhdistys ry:n tai toimintaa aloittavien tahojen kannalta. Yhteistyötahomme osalta on tärkeää, että opas on hyödyllinen toiminnan kehittämisessä. Oppaan voi jakaa toiminnassa mukana oleville perheille ja vapaaehtoisille, jolloin he voivat kertoa mielipiteensä toiminnan käynnistämiseen liittyvistä ohjeistuksista. He ovat kokeneet sen vaiheen itse asiakkaina, joten heillä on erilainen näkökulma ja kokemus aiheesta. Tällöin saadaan palautetta, miten esimerkiksi parien yhdistäminen toimii ja miten sitä voisi kehittää. Opas mahdollistaa toiminnan jatkokehittämisen.

Opasta voidaan kehittää kohdentamalla se jollekin tietylle paikkakunnalle. Se onnistuu lisäämällä alueellista tietoa liittyen yhteistyötahoihin ja rahoituksen hakemiseen, oppaan muu tieto on sellaisenaan relevanttia paikkakunnasta riippumatta. Opasta voi käyttää hyödyksi kohdentamalla sen myös jollekin toiselle asiakasryhmälle. Laatimaamme opasta voidaan käyttää apuna muissa vapaaehtoistyön muodoissa, kuten erilaisten kaveri- ja tukiystävätoimintojen järjestämisessä. Hyötyviä asiakasryhmiä ovat kehitysvammaiset, vanhuksat, maahanmuuttajanuoret ja päihdekuntoutujat. Oppaassa on paljon sovellettavissa olevaa ja huolellisesti valittua materiaalia, vaikka kaikki tieto ei sellaisenaan sovi jokaiselle asiakasryhmälle. Tekemämme oppaan avulla voidaan kuitenkin laatia jollekin toiselle kohderyhmälle soveltuva opaskirja. Tällöin oppaan yhteiskunnallinen hyöty kasvaa.

Uskomme tekemämme oppaan mahdollisuuteen toiminnan levittämisessä. Toivomme, että tulevaisuudessa mahdollisimman monella paikkakunnalla aloitetaan kummi-isovanhempitoimintaa, jolloin moni lapsi saa itselleen kummimummin tai -vaarin. Kummi-isovanhemmat saavat elämään rikastuttavia ja ainutlaatuisia kokemuksia ajan viettämisestä lasten kanssa sekä uusia ystäviä vertaistoiminnasta. Perheen saama tuki lisääntyvästä vapaa-ajasta ja lastenhoitamisen helpotuksesta, on tehokas keino edesauttaa vanhempien jaksamista. Kummi-isovanhempitoiminta on nerokas ja ainutlaatuinen keino saattaa kolme toisiaan tarvitsevaa sukupolvea yhteen ja lisätä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta heidän elämässään.

8 LÄHDELUETTELO

- Dunderfelt, Tony 1997: Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.
- Hujala, Eeva – Lindberg, Päivi – Nivala, Veijo – Parrila, Sanna – Tauriainen, Leena – Vartiainen, Pirkko 1999: Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto, varhaiskasvatuskeskus. Oulu.
- Hämäläinen, Juha 1999: Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kopijyvä.
- Kuolemansyytilasto 2007. Tilastokeskus. Verkkodokumentti. <http://www.tilastokeskus.fi/til/ksyyt/2007/ksyyt_2007_2008-12-04_tie_001.html> Päivitetty 4.12.2008. Luettu 30.9.2009.
- Kinos, Jarmo 2002: Kohti lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen teoriaa. Teoksessa Kasvatus 2/2002: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. Jyväskylä: Kirjapaino Oma. 119–131.
- Koivunen, Hannele 1997: Hiljainen tieto. Helsinki: Otava.
- Kouvo, Anna – Silvén Maarit 2008: Onko läheisillä perhesuhteilla kauaskantoisia vaikutuksia lastemme elämään? Teoksessa Lahikainen, Anja Riitta – Punamäki, Raija-Leena – Tamminen, Tuula: Kulttuuri lapsen kasvattajana. Vantaa: Dark oy. 98–117.
- Kurki, Leena 2001: Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Teoksessa Karila, Kirsti (toim.): Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: WS Bookwell oy. 112–136.
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä. Annettu Helsingissä 14.6.2002.
- Lapsiperheet tyypeittäin 1950-2008. Tilastokeskus. Verkkodokumentti. Päivitetty 29.5.2009. <http://www.stat.fi/til/perh/2008/perh_2008_2009-05-29_tau_003_fi.html>. Luettu 17.10.2009.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011. Opetusministeriö. Verkkodokumentti <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuoriso-politiikka/kehittaemisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf>. Luettu 24.9.2009.
- Lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisut. Verkkodokumentti. <<http://pre20090115.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/476/chapter7.htm>>. Luettu 13.4.2009.
- Lastensuojelu 2007. Tilastokeskus. Verkkodokumentti. <<http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>>. Luettu 30.9.2009.
- Loppuraportti 2008. Mummila: kolmen polven kumppanuutta – projekti 2003–2007. Pienperheyhdistys ry.

- Mönkkönen, Kaarina 2002: Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Mummila. Verkkodokumentti < <http://www.pienperhe.fi/page14.php>> . Luettu 19.8.2009.
- Niemelä, Sirku 2008: Lapsen auttaminen vanhempien erossa. Teoksessa Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2008. STM. Yliopistopaino, Helsinki.
- Nieminen, Mauri 2003: Suuret ikäluokat, -mitä ne ovat? Tilastokeskus. Verkkodokumentti. Päivitetty 27.6.2003. <http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_06_03_nieminen.html> Luettu 30.9.2009.
- Paloniemi, Susanna 2008: Hiljaisen tiedon jakaminen työyhteisössä – työssä oppimisen rajapinnalla. Teoksessa Toom, Auli – Onnismaa, Jussi – Kajanto, Anneli (toim.): Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista, taitavuutta. Helsinki: Gummeruksen kirjapaino Oy. 255–274.
- Routasalo, Pirkko – Pitkälä, Kaisu – Savikko, Niina – Tilvis, Reijo 2005: Ikääntyneiden yksinäisyys: kyselytutkimuksen tuloksia. Helsinki: Vanhustyön Keskusliitto.
- Sauli, Hannele 2007: Lasten ja perheiden toimeentulo. Teoksessa Suomalainen lapsi 2007. Helsinki: Stakes. 269–282.
- Tast, Eeva 2007: Juuret ja siivet, sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hämäläinen, Juha – Nivala, Elina (toim.)Sosiaalipedagoginen aikakausikirja. Kuopio: Kopijyvä. 17-50.
- Valtioneuvoston asetus lastensuojelusta 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.
- Vilka, Hanna – Airaksinen, Tiina 2003: Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Väestö iän ja sukupuolen mukaan 2010, ennuste 2009. Tilastokeskus. Verkkodokumentti. Päivitetty 30.9.2009.<http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_kuv_001_fi.html> Luettu 30.9.2009.
- Yhdistyksen esittely. Verkkodokumentti < <http://www.pienperhe.fi/page5.php>>. Luettu 19.8.2009.
- Yhdistyksen historia. Verkkodokumentti < <http://www.pienperhe.fi/page6.php>>. Luettu 19.8.2009.

Opas kummi-isovanhempi- toiminnasta

JOHDANTO

Tämän oppaan tarkoituksena on perehdyttää lukija kummi-isovanhempitoimintaan ja mahdollistaa toiminnan aloittaminen itsenäisesti. Esimerkkinä esittelemme Pienperheyhdistys ry:n ylläpitämän kummi-isovanhempitoiminnan, joka toimii Vuosaaren Mummila-nimisessä toimintakeskuksessa.

Kummi-isovanhempitoiminnassa koulutetaan vapaaehtoisia ns. kummi-mummeja ja -vaareja niitä tarvitseville perheille. Mummila ylläpitämään toimintaan osallistuvat perheet ovat yksinhuoltajaperheitä, mutta toki toimintaa voi soveltaa minkälaisille perheille tahansa. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja on osapuolille maksutonta. Tässä oppaassa pyrimme kuvaamaan mahdollisimman tarkasti, mitä toiminnan aloittaminen ja ylläpitäminen vaativat. Annamme myös vinkkejä hyväiksi todetuista käytännöistä, jotta toiminnan aloittaminen olisi mahdollisimman helppoa.

Toiminnan tavoitteet perustuvat näkemykseen, että sukupolvet tarvitsevat toisiaan ja ihmisen luonnollisin tukiverkko muodostuu kolmen sukupolven perheestä. Mikäli oman suvun siteet ovat löystyneet, tulee yhteiskunnassa olla korvaavia suhteita virittäviä toimintoja. Toiminnan kautta ehkäistään kolmen eri sukupolven syrjäytymistä, **yksi syrjäytynyt ihminen maksaa yhteiskunnalle miljoona euroa.**

Taantuman vaikuttaessa kuntien talouteen vapaaehtoistyö tulee olemaan entistä arvokkaampaa ja tärkeämpää yksilöiden hyvinvoinnin turvaamiseksi. Tätä opasta voi hyödyntää myös käynnistettäessä esim. tukiystävätoimintaa kehitysvammaisille tai vanhuksille. Vaikka asiakasryhmä on eri, on oppaan sisältö muunnettavissa kohderyhmälle sopivaksi.

*Mummolassa on aika vaarallista.
Kerran minua halattiin niin kovaa,
että henki melkein salpaantui.
– Viktor 8 –*

SISÄLLYSLUETTELO:

1 VARAISOVANHEMMUUS	2
2 MUMMILA	2
3 TOIMINNAN TARVE JA TAVOITTEET	3
4 TOIMINNAN ALOITTAMINEN	5
5 KOULUTUS	7
6 TOIMINNAN KÄYNNISTÄMINEN	8
7 TOIMINNAN YLLÄPITÄMINEN	9
LIITTEET	11

1 VARAISOVANHEMMUUS

MITÄ

Kummi-isovanhemmuus on eri sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja kanssakäymistä. Se korvaa puuttuvia isovanhempien ja lasten välisiä suhteita sekä antaa kaikille osapuolille uusia ihmissuhteita ja toimii luonnollisena tukiverkostona. Kummi-isovanhemmuussuhde syntyy ohjaajan välityksellä. Ensin kummi-mummeiksi ja –vaareiksi haluavat koulutetaan ja sen jälkeen heidät saatetaan yhteen sopivan lapsen sekä perheen kanssa. Kummi-isovanhemmuutta ei ole tarkasti määritelty, vaan jokainen perhe ja isovanhemmat voivat itse sopia, minkälainen heidän suhteensa tulee olemaan. Oleellista on, että kaikki osapuolet pitävät kanssakäymistä tärkeänä ja mielekkäänä heille itselleen.

KENELLE

Lapsiperheille, joilla ei ole mahdollisuutta olla tekemisissä omien isovanhempiensa kanssa niin paljon kuin he toivoisivat. Kummi-isovanhemmat voivat tukea vanhempia vanhemmuuden haasteissa sekä antaa heille helpotusta ja apua lasten hoitoon. Lapsille kummi-isovanhempi voi antaa aikaa ja lämpöä sekä toimivan vuorovaikutussuhteen. He voivat myös siirtää perinteitä, osaamistaan ja arvojaan uusille sukupolville.

Ikäihmisille kummi-isovanhemmuus voi toimia korvaavana perhesuhteena. Lapsen kanssa puuhaaminen ja perheen arkeen osallistuminen tuo elämään uusia ihmissuhteita sekä virikkeitä ja mielekkyyttä. Kummi-isovanhempiana toimiminen voi täyttää esimerkiksi eläkkeelle siirtymisen mukanaan tuomaa tyhjyyttä ja mahdollista tarpeettomuuden tunnetta. Kummi-isovanhemmille järjestettävän vertaistoiminnan avulla kohtaa myös muita samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä ja saa uusia ystäviä.

2 MUMMILA

Mummila on Pienperheyhdistyksen toimintakeskus, jossa kummi-isovanhempitoimintaa on toteutettu jo vuodesta 2002 lähtien. Tarkoituksena on saattaa eri sukupolvet vuorovaikutukseen keskenään. Mummilassa perheet ovat yksinhuoltajaperheitä, mutta kummi-isovanhempia tarvitaan varmasti muissakin perheissä. Toimintakeskus sijaitsee Helsingin Vuosaarella ja toiminta on rajoittunut pääkaupunkiseudulle. Tarvetta samanlaisen toiminnan järjestämiseen on kuitenkin paljon. Mummilan toiminnan tavoitteet perustuvat näkemykseen, että eri sukupolvet tarvitsevat toisiaan. On luonnollista että lapset, vanhemmat ja isovanhemmat ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja antavat toisilleen läheisyyttä, elämäntaitoja, apua ja iloa. Hyödynsääjiä ovat kaikki osapuolet.

Vuoteen 2009 mennessä Mummilan kummi-mummitoiminnan avulla on yhdistetty jo yli 100 lasta sekä kummi-isovanhempaa ja tällä hetkellä on toiminnassa yli 70 suhdetta. Lisää Mummilan toiminnasta voi lukea Pienperheyhdistyksen Internet-sivuilta: <http://www.pienperhe.fi/>

*Mummossa ja papassa on parasta se,
että ei tarvitse istua kovin kauan kun
saa jo jäätelön.*

– Theis 7 vuotta –

3 TOIMINNAN TARVE JA TAVOITTEET

IKÄÄNTYNEET

- Ikääntyneiden määrä kasvaa koko ajan! Vuoteen 2030 mennessä yli 65-vuotiaiden osuus Suomen väestöstä on jo neljänneksen.
- Ikääntyneistä jopa 40% kärsii yksinäisyydestä.
- Yksinäisyys aiheuttaa ikääntyneille monia ongelmia kuten muistihäiriöitä, laitoshoidon tarvetta ja masennusta. Vuonna 2007 itsemurhaan päätyi jopa 175 eläkeikäistä ihmistä.
- Yhteisöllisyyden puute on yksi tekijä, joka aiheuttaa dementoitumista, masentuneisuutta, alkoholismia ja vanhusten heitteillejättöä.
- Yhteisöllisyyden puute on yksi yhteiskuntamme suurimmista sairastuttajista. Suuri osa syrjäytyneisyydestä ja medikalisaatiosta saataisiin hallintaan tukemalla yhteisöllisyyttä.
- Yhteiskuntamme on nykyään yksilökeskeinen, mutta perintötekijämme eivät ole muuttuneet kulttuurisen muutoksen tahdissa eikä elimistömme ole tottunut yksinäisyyteen.

- ➔ **Toiminnan, isovanhemmuuden sekä uusien ihmissuhteiden kautta ikääntynyt saa mielekkyyttä elämään ja yksinäisyyden kokeminen vähenee.**
- ➔ **Sosiaalisten suhteiden avulla riski masentua ja syrjäytyä pienenee.**

LAPSET

- Syrjäytymiseen vaikuttaa turvallinen ja virikkeellinen lapsuus ja nuoruus.
 - Lasten pahoinvoinnin takana on usein vanhempien pahoinvointi.
 - Yhteisöllisyyden heikentyminen lisää riskiä vanhempien vaikeuksien heijastumisesta lapsiin. Hyvä sosiaalinen verkosto tarjoaa sosiaalista tukea, yhteisöllisyyttä sekä käyttäytymismalleja.
 - Maahanmuuttajalapsilla on harvoin isovanhempia Suomessa.
 - Vuonna 2007 lastensuojelun asiakkaana oli lähes 80 000 lasta ja nuorta.
- ➔ **On tärkeää, että lapset saavat hektisessä elämäntavassa kokemuksia rauhasta, ajasta ja välittämisestä ilman kiirettä.**
 - ➔ **Kummi-isovanhempitoiminta lisää yhteisöllisyyttä ja läheisten ihmisten määrää lasten elämässä.**

VANHEMMAT

- Nyky-yhteiskunnan kiireisen elämänrytmin vuoksi perheillä ei ole riittävästi aikaa normaaliin perhe-elämään niin, että lapsi ja vanhemmat oppisivat toisiltaan vuorovaikutuksessa aivan tavallista arkea eläessään.
- Syitä vanhempien voimavarojen heikkenemiseen saattavat olla niukka toimeentulo, liian kuormittavat työpäivät, työttömyys, uupumus ja mielenterveyden häiriöt.
- Vuoden 2007 lopussa 20 prosenttia perheistä oli yksinhuoltajaperheitä, ja niistä 23,9 % oli pienituloisia.
- Paikkakunnan vaihdosten myötä välimatkat omien vanhempien luokse ovat usein pitkät.

- ➔ **Vanhemmat tarvitsevat tukea, jotta heidän voimavaransa eivät heikkenisi.**
- ➔ **Kummi-isovanhempitoiminnan kautta perhe saa konkreettista apua sekä kasvatustukea.**

PERINTEIDEN SIIRTÄMINEN

- Sosiaalisten kontaktien vähäisen määrän vuoksi mallioppiminen isovanhemmilta on vähentynyt.
 - Vanhat perinteet eivät enää kulje sukupolvelta toiselle samalla tavoin kuin ennen ja Suomessa perinteiset tiedot ja taidot ovat vähitellen vaarassa unohtua.
 - Isovanhempien ja lastenlasten välisessä suhteessa koetaan tärkeäksi mahdollisuus keskusteluihin, kokemusten vaihtoon sekä yhteiseen ajanviettoon ja arjen jakamiseen, joiden kautta perinteiden siirtäminen tapahtuu luonnollisesti.
- ➔ **Isovanhemmille ja lapsille on tärkeää, että he saavat kokea taitojen ja perinteiden siirtämistä.**
 - ➔ **Kummi-isovanhempitoiminta edesauttaa yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuudentunnetta! Eri sukupolvet ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja antavat toisilleen läheisyyttä, elämäntaitoja, apua ja iloa kukin vuorollaan.**

Isovanhempia voi hyödyntää kauppaleikeissä.

– Simon 7 vuotta –

4 TOIMINNAN ALOITTAMINEN

Kummi-mummitoiminnan mahdollistamiseksi tarvitaan virallinen taho (esim. kunta, srk tai järjestö), jonka kautta toimintaa on mahdollista toteuttaa. Järjestön perustamisesta löytyy lisää tietoa esim. Patentti- ja rekisterihallituksen sivuilta:
<http://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri/perustaminen.html>.

TYÖNTEKIJÄ

Toiminnan aloittamiseksi tarvitaan vähintään yksi osa-aikainen työntekijä, jonka tehtävänä on koordinoida vapaaehtoistoimintaa. Työnkuvaan kuuluu toiminnan tiedottaminen, perheiden sekä vapaaehtoisten hankinta, isovanhempien koulutus, vapaaehtoisten motivointi ja toiminnan arviointi. Työntekijäresursseiksi tarvitaan palkallinen työntekijä, jolla on mahdollisuus työskennellä noin 20h viikossa.

Esim. Sosiaalialan oppilaitoksen opiskelijoita kannattaa hyödyntää.

MISTÄ PERHEITÄ

Monet perheet ovat varmasti kiinnostuneita tulemaan mukaan toimintaan ja saamaan lapsilleen varamummin tai -vaarin. Tahoja, joissa toimintaa kannattaisi mainostaa, ovat esim. päiväkodit, leikkipuistot, neuvolat, sosiaaliviraston työntekijät ja seurakunnat.

MISTÄ MUMMEJA / VAAREJA

Eläkkeelle siirryttäessä alkaa uusi vaihe elämässä ja vapaa-ajan määrä kasvaa hurjasti. Usealla eläkeläisellä on vielä voimavaroja ja ehkä jopa kutsumusta viettää aikaa lasten kanssa. Omia lastenlapsia kaikilla ei välttämättä ole, he ovat kasvaneet isoiksi tai asuvat kaukana. Kummi-mummien tai -vaarien ei toki tarvitse olla vielä eläkkeellä, vaan halu ryhtyä vapaaehtoiseksi riittää. Tulevia kummi-isovanhempikursseja kannattaa mainostaa tavallisissa paikoissa kuten kauppojen, uimahallien sekä seurakuntien seinillä, erilaisissa palvelupisteissä ja ilmaisjakelulehdissä.

YHTEISTYÖKUMPPANIT

Yhteistyökumppaneista on hyötyä niin vapaaehtoisten ja tilojen hankinnassa kuin mainostamisessakin. Yhteistyömahdollisuuksia kannattaa selvittää eri järjestöjen, seurakuntien, päiväkotien, koulujen, neuvoloiden, leikkipuistojen ja sosiaaliviraston kanssa. Järjestöjä, joiden kanssa kannattaa verkostoitua, voivat olla esim. Eläkeliitto, Suomen isovanhemmat ry, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry, SPR sekä MLL. Myös asukas- sekä kulttuuriyhdistykset ja aluefoorumit ovat tahoja, joilta kannattaa kysyä kiinnostusta yhteistyöhön.

MARKKINOINTI

Kummi-isovanhempikurssien markkinointiin kannattaa panostaa kerralla kunnolla. Näin aloitettavalle vapaaehtoistoiminnalle luodaan heti näkyvyyttä, jonka kautta saadaan vapaaehtoisia sekä yhteistyökumppaneita. Tässä jotain ehdotuksia:

- Infotilaisuus esim. kylätapahtumissa, asukasilloissa ja kirjastoissa
- Seinämainoksia uimahalleihin, ilmoitustauluille, kouluille, kauppoihin,
- Artikkelit johonkin paikalliseen lehteen
- Mainostus asukasyhdistysten avulla

Apua mainosten jakamiseen voi pyytää esim. urheiluseuroilta sekä partiolaisilta.

MISTÄ RAHOITUS

Tässä lista tahoista, jotka myöntävät erilaisia avustuksia:

- Kaupunkien sosiaali- ja terveyslautakunnat (toiminta-avustukset)
- Raha-automaattiyhdistys RAY <http://www.ray.fi/avustustoiminta/index.php>
- Opetusministeriö <http://www.minedu.fi/OPM/Avustukset/?lang=fi>
- Kunnossa kaiken ikää (KKI) – ohjelma <http://www.kki.likes.fi/Index.aspx>
- Jenny ja Antti Wihurin rahasto <http://www.wihurinrahasto.fi/index.html>
- Alfred Kordelinin yleinen edistys- ja sivistyssäätiö
<http://www.kordelin.fi/hakuohje.html>

Osassa näistä ehdotuksista painopiste on jossain tietyssä osa-alueessa (esim. liikunta tai taide), mutta toimintaa suunniteltaessa voi miettiä, mitä tavoitteita toiminnalla asettaa.

Kannattaa selvittää oman kunnan rahoitus- ja avustusmahdollisuudet.

Hyvä hakemus

- *selkokielineen, mutta asiantunteva*
- *kattavat perus- ja taustatiedot*
- *niukka, mutta riittävä*
- *hyvä projektisuunnitelma; selkeät tavoitteet ja päämäärät; arvioidut tulokset ja hyödynsaajat*
- *realistinen budjetti ja rahoitussuunnitelma*
- *rahaston mukainen, huolella täytetty kaavake*
- *mahd. hyvät suosittelijat*
- *ajoissa!*

*Papan kanssa on kiva pelata pelejä.
Sillä lailla opin miltä tuntuu voittaa.*

– Jimmy 6 vuotta –

5 KOULUTUS

Koulutuksen käyminen ei sido kummi-isovanhemmuuteen, vaan vasta sen jälkeen voi päättää, haluaako jatkaa prosessia eteenpäin ja tutustua perheeseen sekä lapseen.

KOULUTUKSEN SISÄLTÖ JA TAVOITTEET

- Kummi-isovanhemmuudesta ja vapaaehtoistyöstä kertominen; mitä se tarkoittaa, mitä se vaatii ja mitä se antaa osallistujille. On tärkeää käydä läpi myös vapaaehtoistyön periaatteet (liite 1).
- Tutustuminen kurssilaisiin sekä heidän toiveisiin ja odotuksiin. On tärkeää, että ohjaaja tuntee kurssilaiset ennen perheiden ja isovanhempien yhdistämistä.
- Kurssilaisten motivointi.
- Nykyperheiden tarpeiden läpikäyminen ja kummi-isovanhemman rooli perheessä. Isovanhemmalla ei ole kasvatusvastuuta, vaan hänen tehtävänä on antaa lapselle aikaa sekä läsnäoloa.
- Lapsen kehityksen läpikäyminen pääpiirteittäin, jotta kurssilaiset voivat arvioida, minkä ikäisen lapsen isovanhemmaksi he haluaisivat ryhtyä.
- Kurssilla voidaan käydä läpi myös ideoita, siitä mitä mummi tai vaari voi lapsen kanssa tehdä. On hyvä korostaa, että toiminnan ei tarvitse olla mitään erikoista. Esimerkiksi metsäretki, leipominen tai satuhetki voi monelle lapselle olla suuri elämys.

EHDOTUKSIA

- Koulutus kannattaa järjestää kerran viikossa noin neljän viikon ajan, jotta kurssilaisilla on aikaa sopeutua ajatukseen kummi-isovanhemmuudesta ja sitoutua mukaan toimintaan.
- Yhteen koulutukseen enintään 10 osallistujaa, jotta jokainen saa äänensä kuuluville ja ohjaaja pystyy tutustumaan jokaiseen.
- Koulutukseen voi tulla puhumaan henkilö, jolla itsellään on kokemusta toiminnasta (esim. äiti tai mummi.)
- Keskusteleva ilmapiiri, jotta kurssilaiset kokevat voivansa puhua luottamuksellisesti omista motiiveistaan lähteä mukaan sekä omista toiveistaan ja peloistaan.
- Koulutus on hyvä aloittaa vapaamuotoisesti ja ensimmäinen kerta voi hyvin olla tutustumispainotteinen. Koulutuksen ei ole tarkoitus olla nopeatahtinen eikä vaativa.
- Toiminnalliset harjoitukset vapauttavat ilmapiiriä ja rohkaisevat kurssilaisia osallistumaan keskusteluun.

Lisää ideoita koulutukseen löydät liitteestä 2.

6 TOIMINNAN KÄYNNISTÄMINEN

Koulutuksen jälkeen on tärkeää kartoittaa, ketkä kurssilaisista ovat valmiita ryhtymään kummi-isovanhemmiksi. Toimintaan mukaan lähteville jaetaan vapaaehtoisen taustaa kartoittava lomake (liite 3). On hyvä painottaa, että perääntyminen tässä vaiheessa on täysin mahdollista! Kurssilaisille voi myös antaa kummi-isovanhemmuutta vähemmän sitovia vaihtoehtoja kuten koulu-mummi-toimintaan osallistumisen. Koulu- ja kylämummi toiminnasta lisää tietoa voi etsiä mm. näiltä Internet-sivuilta:

http://www.mll.fi/perheille/kylamummit/tule_mukaan/

<http://www.isovanhemmat.fi/>

<http://www.pesapuu.fi/index.phtml?s=434>

http://www.elakeliitto.fi/sivu.php?artikkeli_id=1

HENKILÖKOHTAISET KESKUSTELUT

- Toiminnanohjaaja käy jokaisen kurssilaisen kanssa henkilökohtaisen keskustelun mahdollisimman pian kurssin jälkeen, jotta sitoutuminen toimintaan säilyy. Keskustelussa käydään läpi tulevan kummi-isovanhemman omaa taustaa ja kartoitetaan mitä hän odottaa isovanhempisuhteelta. On tärkeää käydä toiveet ja odotukset tarkasti läpi, jotta ensimmäisessä tapaamisessa perheen kanssa ei tule suuria pettymyksiä tai yllätyksiä. Keskustelua ennen tai sen yhteydessä kurssilaisen olisi hyvä täyttää lomake, johon toiveet merkataan yksityiskohtaisesti (liite 4). Rehellisyyttä kannattaa painottaa ja sitä ettei kurssilaisten tarvitse peitellä omia toiveitaan esimerkiksi lapsen kulttuuritaustan suhteen tai omaa jaksamistaan pienen lapsen kanssa. Tässä vaiheessa ohjaajan tulisi myös selvittää, onko kurssilaisella rikostausta. Liitteenä on tähän tarvittava valtakirja (liite 5).

VANHEMPIIN TUTUSTUMINEN

- Myös vanhemmille kannattaa järjestää vanhempien ilta, jossa toiminnasta kerrotaan tarkemmin.
- Vanhempien ilta mahdollistaa myös ohjaajalle vanhempien tapaamisen ennen perheiden ja isovanhempien yhdistämistä.
- Mukaan haluaville vanhemmille kannattaa antaa täytettäväksi perustietolomake, jossa käydään läpi perheen taustaa, elämäntapaa, toiveita, elämänkatsomusta sekä arvoja (liite 6).
- Jotta myös lasten toiveet tulevat kuulluiksi, kannattaa vanhemmille jakaa lomake, johon lapset voivat itse vastata vanhemman kanssa (liite 7).
- Vanhemmille on toinen lasta koskeva lomake, jossa käsitellään syvällisemmin ja tarkemmin lapsen asioita (liite 8).

PERHEIDEN JA ISOVANHEMPIEN YHDISTÄMISESSÄ OTETTAVA HUOMIOON:

- Isovanhempien ja lasten toiveet.
- Perheen ja isovanhemman elämäntavat ja kotien välinen matka.
- Lapsen ikä, sukupuoli, kulttuuri, uskonto, harrastukset, kiinnostuksen kohteet, lemmikit ja mahdolliset erityispiirteet tai -tarpeet suhteessa isovanhempien toiveisiin.
- Koko prosessissa painotetaan:

Rehellisyyttä, avoimuutta ja vaitiolovelvollisuutta!

• **ENSIMMÄINEN TAPAAMINEN**

- Ensimmäisen tapaamisen järjestelyt voidaan sopia joko kurssin ohjaajan välityksellä tai puhelimitse.
- Ensimmäinen tapaaminen on paras sopia neutraaliin paikkaan, ei kummankaan osapuolen kotiin.
- Ensimmäinen tapaaminen aina ilman lasta!
- Tapaamisen jälkeen sekä vanhemmat että kummi-isovanhempi keskustelevat ohjaajan kanssa siitä, miten tapaaminen sujui ja haluavatko he aloittaa kummi-isovanhempi-suhteen.

Katso liite 9.

ENSIMMÄISET KUUSI KUUKAUTTA

- Ensimmäisen tapaamisen jälkeen vastuu siirtyy perheille sekä isovanhemmille ja he hoitavat tapaamiset itse. Olisi kuitenkin hyvä, että ohjaajaan on aina mahdollista ottaa yhteyttä, jos tuntee tarvetta ajatusten vaihtoon!
- Kummi-isovanhempisuhteen voi lopettaa koska vaan! Silloin tulisi ottaa yhteyttä ohjaajaan, jotta hän tietää, missä mennään ja voi olla tarpeen vaatiessa apuna.
- Kummi-isovanhempisuhteessa kannattaa noudattaa kuuden kuukauden koeaikaa. Tämän jälkeen ohjaajan on hyvä tavata sekä vanhemmat että isovanhempi erikseen ja keskustella, miten kuluneet kuukaudet ovat menneet. Tässä vaiheessa suhde on myös helpompi lopettaa, jos jompikumpi osapuoli niin haluaa.
- Koeajan jälkeen on hyvä käydä läpi minkälaisia ristiriitatilanteita tai ongelmia mahdollisesti on ollut. Tarvittaessa voidaan yhdessä luoda pelisäännöt, jotka ovat ihmissuhteen tukena.

7 TOIMINNAN YLLÄPITÄMINEN

Kummi-isovanhempi-suhteiden muodostaminen on luonnollisesti ensisijainen päämäärä, mutta on tärkeää huolehtia myös siitä, että kaikki osapuolet ovat tyytyväisiä suhteeseensa ja jaksavat hyvin. Jaksamista voi tukea ryhmätoiminnan ja vertaistuen avulla.

VAPAAEHTOISISTA HUOLEHTIMINEN

- On tärkeää muistaa, että kummi-isovanhemmat ovat vapaaehtoistyöntekijöitä ja heidän jaksamisestaan tulee pitää huolta esim. vertaistoiminnan avulla. Tavoitteena on, että vapaaehtoiset ottavat jatkossa itsekkin vastuuta oman vertaisryhmätoimintansa järjestämisestä. Ryhmätoiminta voi olla hyvin merkityksellistä ja antoisaa osanottajilleen ja sen kautta saattaa syntyä elinikäisiä ystävyyssuhteita.
- Vertaistuki isovanhemmille on osoittautunut Mummilassa todella tärkeäksi, eikä se vaadi paljon. Ohjaaja voi esimerkiksi varata jonkin tilan kerran kuukaudessa vapaaehtoisten käyttöön ja kutsua heidät koolle. Vertaistuki toimii samalla myös työnohjauksena. Tapaamisissa voidaan yhdessä käydä läpi askarruttavia kysy-

myksiä ja keskustella muutenkin omasta tilanteesta. Isovanhempia on kuitenkin hyvä muistuttaa heitä sitovasta vaitiolovelvollisuudesta (liite 10).

- Kummi-isovanhemmille voi järjestää myös toiminnallisia ryhmiä. Mummilassa on toiminut esim. joogaa, kädentaitoja, kuoron, teatteri-ilmaisua ja sauvakävelyä. Työntekijän on ajoittain hyvä olla mukana vertaistapaamisissa, jolloin vapaaehtoiset saavat jakaa kokemuksiaan kummi-mummiudesta ja ammattiohjaajan osaaminen on ryhmän käytössä.
- Isovanhempia kannattaa muistaa ja kiittää heidän hyvästä työstään silloin tällöin. Heille voi järjestää esimerkiksi teatteriretken tai virkistys- ja koulutusviikonlopun kiitokseksi. Tärkeintä on arvostuksen osoittaminen ja viestin välittäminen siitä, että he tekevät arvokasta työtä. Viesti välittyy parhaiten antamalla vapaaehtoisille aikaa ja läsnäoloa. Tätä he arvostavat.
- Vapaaehtoisille on tärkeää, että on nimetty tietty ammattilainen, jonka puoleen he voivat kääntyä kaivatessaan keskustelutukea tai apua pulmallisten tilanteiden purkamisessa.

RYHMÄTOIMINTA

- Ryhmätoiminta kannattaa rajata kummi-isovanhempiin sekä lapsiin. Toiminta voi olla melkein mitä tahansa. Tärkeintä on, että on olemassa paikka, jonne isovanhemmat ja lapset voivat tulla tapaamaan muita lapsia, mummeja ja vaareja. Toiminta voi koostua mm. erilaisista leikeistä, liikunnasta, lukemisesta ja kädentaidoista. Ryhmätoiminnan olisi hyvä olla pääosin maksutonta, jotta kaikki voivat osallistua!
- Isovanhemmille ja lapsille voi järjestää myös muutaman päivän mittaisia retkiä. Esim. viikonloppuretket tai kesäleirit syventävät kummi-isovanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Tämä voi myös helpottaa lapsen ottamista yökylään tulevaisuudessa. Retkien myötä lapsen vanhempi saa omaa aikaa.
- Pienilläkin resursseilla voi järjestää esimerkiksi kevät- ja joulujuhlan. Näissä tapahtumissa lapset, vanhemmat ja mummit sekä vaarit voivat kaikki tavata toisiinsa, kertoa kokemuksistaan ja pitää yhdessä hauskaa.

TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

On erittäin tärkeää pitää huolta siitä, että kummi-isovanhempitoiminta vastaa odotuksia ja koulutus sekä pariin yhdistäminen on onnistunutta. Siksi ohjaajan on hyvä kuulostella, mitä suhteille kuuluu ja varmistaa että osapuolet ovat tyytyväisiä.

- Kyselyt kannattaa tehdä koulutuksesta, kummi-isovanhempisuhteesta, ohjaajan toiminnasta sekä muusta järjestettävästä toiminnasta. Silloin ohjaaja on tietoinen mahdollisista ongelmakohtista ja toimintaa pystytään kehittämään.
- Kysely kannattaa tehdä lomakkeen avulla anonymisti, koska silloin ihmisten on usein helpompi sanoa mielipiteensä rehellisesti. Kun lomake lähetetään vastaajille postitse tai sähköpostilla, se tavoittaa nekin ihmiset, jotka eivät osallistu ryhmätoimintaan. Toimintaa on hyvä arvioida kirjallisin kysekyin vähintään joka toinen vuosi.

LIITTEET:

1. VAPAAEHTOISTOIMINTA
2. KOULUTUSRUNKO
3. VAPAAEHTOISTEN TAUSTA
4. VAPAAEHTOISTEN TOIVEET
5. VALTAKIRJA RIKOSTAUSTAN SELVITTÄMISEKSI
6. PERHEEN TAUSTA
7. KYSYMYKSIÄ LAPSELLE
8. LAPSEN TAUSTA
9. ENSITAPAAMINEN
10. VAITIOLOVELVOLLISUUSSOPIMUS

VAPAAEHTOISTOIMINTA (Liite 1)

Vapaaehtoistoiminnan periaatteet:

- Vapaaehtoistoiminta tuottaa vastavuoroista iloa kaikille
- Toiminta on tasa-arvoista
- Jokainen tulee mukaan vapaaehtoisesti
- Vapaaehtoiselle ei makseta palkkaa
 - tarvittaessa voidaan maksaa kulukorvauksia
- Vapaaehtoinen ei ole ammattilainen, vaan toimii omana itsenään
 - tarvittaessa vapaaehtoinen koulutetaan
- Jokaisen itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan
- Vapaaehtoinen on luotettava ja sitoutunut toimintaan
- Vapaaehtoinen on vaitiolovelvollinen
- Vapaaehtoinen toimii suvaitsevasti ja puolueettomasti
- Vapaaehtoisella on oikeus ohjaukseen ja tukeen

Minustako vapaaehtoistyöntekijä?

- Oma elämä tasapainossa.
 - Läpikäytyt kriisit vahvistavat, mutta keskeneräiset vaativat energiaa työstämiseen
- Itsetuntemus
 - Rohkeutta nähdä itsensä sellaisena kuin on
 - Oman taustan ja kasvun tuntemus
- Elämäkokemusta ymmärtää hyvän ihmissuhteen vastavuoroisuus
- Valmius sitoutumiseen
 - Ajankäyttö ja sitoutuminen
 - Lupausten täyttäminen
 - Suhteen lopettaminen korrektisti
- Tunne-elämä ja omat motiivit
 - Tasapainoisuus
 - Pitkäjänteisyys
 - Lämpö ja lähimmäisenrakkaus
 - Avoimuus ja luotettavuus

KOULUTUSRUNKO (Liite 2)

Koulutuskokonaisuus rakentuu neljästä tapaamisesta, joita kannattaa pitää viikon välein. Aikataulu on hyvä olla väljä, jolloin aikaa jää vapaaseen seurusteluun ja tutustumiseen. Suositusaika on noin 5h/kerta. Jokaisen kertaan kannattaa ottaa mukaan luovaa toimintaa, keskusteluja eri teemoista ja purkuharjoitus.

Vk 1 Tutustuminen

Vk 2 Vapaaehtoistyö

Vk 3 Lapsen kehitys ja perheiden tarpeet

Vk 4 Vapaaehtoisten jaksaminen

TUTUSTUMISEEN

Nimirinki

Jokainen miettii nimensä eteen tosi myönteisen adjektiivin, joka alkaa samalla kirjaimella kuin oma nimi. (Heimaiseva Heidi, Loistava Lasse jne.) Joku aloittaa kertomalla oman adjektiivin sekä nimen. Seuraava henkilö toistaa edellä kerrotut nimet adjektiiveineen ja viimeiseksi oman nimensä. Viimeisenä oleva siis kertoo kaikkien nimet ja adjektiivit.

Voidaan tehdä myös ilman adjektiivejä.

Suomen kartta

Lattialle kuvitellaan Suomen kartta (tai Euroopan, maailman). Keskeiset kiintopisteet voidaan merkitä lattiaan maalarinteipillä (Hki, Tre, Rovaniemi, Vaasa). Kartan avulla voidaan tutkia, mistä ihmiset ovat kotoisin, missä käyneet koulua, mikä olisi mieluisin paikka asua jne. Ohjaajan esitettyä kysymykset, kukin siirtyy kartalla haluamaansa paikkaan. Kun kaikki ovat kartalla, vierustoverin kanssa vaihdetaan muutama sana.

Tehtävän voi teettää lyhyenä tai syvällisenä riippuen käytettävissä olevasta ajasta.

LUOVIA IDEOITA

Koulutuksen on hyvä olla ainakin osaksi vuorovaikutteinen, jolloin osallistujat oppivat tuntemaan toisiaan ja työntekijän on mahdollista seurata kurssilaisten vuorovaikutustaitoja sekä heidän arvomaailmaa.

Arvopuu (vk2)

Tarvitaan paperia, värikyniä tms. Paperille piirretään/maalataan puu. Puiden oksille on tarkoitus kirjoittaa arvoja, jotka ohjaavat toimintaamme. Työskentelyn voi toteuttaa myös parityönä. Omien arvojen tunnistaminen on tärkeää itsetuntemuksen kannalta.

Haaveet kuvakollaasina (vk3)

Tarvitaan vanhoja aikakauslehtiä, paperia, liimaa, sakset ja kyniä. Tarkoituksena on koota lehdistä leikaten ja piirtäen paperille haaveita, minkälaista elämää haluaisi viettää. Jokainen voi tehdä juuri sellaisen tuotoksen kun haluaa. Aikaa kannattaa käyttää vähintään 40min. Lopuksi jokainen esittää työnsä.

Elämänkaarit (vk4)

Elämänkaarta voi käydä läpi visuaalisesti. Kaaren voi halutessaan piirtää kaareksi tai vaikka spiraaliksi. Tarkoituksena on merkata elämän tärkeät tapahtumat, mitä ne sitten kenellekin ovat. (syntymä, koulu, työpaikka, rakkaus, menetykset, tms.) Visualisoinnissa voi käyttää apuna värikyniä, aikakauslehtiä, valokuvia yms. Lopuksi jokainen voi kertoa työstään haluamia asioita.

KOKONAISUUDET, JOISTA KOULUTUS RAKENTUU

Osallistujien tietoa ja elämänkokemusta kannattaa käyttää hyödyksi eri teemoista keskustellessa. Pienryhmätyöskentelyssä jokainen saa äänensä kuuluviin ja kun työskentelyn tulokset esitellään muille ryhmille, on työntekijän mahdollista täydentää vastauksia. Halutessaan aiheita voi alustaa pienellä teoriaosuudella, joka virittää keskusteluun. Tässä on joitain teemakokonaisuuksia ja apukysymyksiä keskustelun tueksi.

(Vk 1) Tutustuminen

- Tutustuminen kurssilaisiin sekä toimintaan.
- Kokonaisuuden kertominen mistä kyse.
- Minkälaisia motiiveja sinulla on toimintaan mukaan lähtemiseen?
- Minkälaisia odotuksia toimintaan liittyy?

(Vk 2) Vapaaehtoistyö

- Vapaaehtoistoimintaliitteen läpikäyminen.
- Minkälaisia ajatuksia periaatteet herättävät?
- Mitä tukihenkilönä oleminen antaa / vaatii?
- *Vapaaehtoisena toimiva kummi-isovanhempi vierailemaan ja kertomaan kokemuksistaan.*

(Vk 3) Lapsenkehitys

- Käydään pääpiirteittäin läpi lapsen kehitystä ikäkausittain
- Mitä kuuluu hyvään lapsuuteen?
- Mitä lapsi tarvitsee perushoivan lisäksi?
- Miten näitä tarpeita mummi/vaari voisi olla täyttämässä käytännön tasolla?
Konkreettisia toimia.
- Käydään läpi kurssilaisten omaa lapsuutta ja heidän ihmissuhteitaan

Nykyperheiden tarpeet

- Miten perheiden tarpeet ovat muuttuneet sinun lapsuudestasi?
- Minkälaisia haasteita näet nyky-yhteiskunnan perhe-elämässä?
- Minkälaista hyötyä isovanhemmasta on perheelle?
- Millaista apua olisit valmis antamaan?
- *Toiminnassa mukana oleva vanhempi kertomaan kokemuksistaan.*

(Vk 4) Elämänhallinta

- Mistä saatte elämänvoimaa?
- Mitä teette kun jokin asia tuottaa paljon huolta?
- Mitä hyviä elämän ohjeita olette kuulleet / noudattaneet?

Vapaaehtoisen jaksaminen.

- Kerrotaan työnohjauksesta, vertaisryhmistä
- Minkälaiset asiat tuntuvat raskailta liittyen tulevaan kummi-isovanhemmukseen?
- Miten ratkaisen ristiriitatilanteita? (mihin yhteys akuuteissa hätätilanteissa)
- Miten huolehditte jaksamisestanne?

PÄIVÄN PURKUUN

Koulutuksen lopussa päivän aikana heränneet ajatukset kannattaa purkaa. Toiminnalliset lähestymistavat antavat mahdollisuuden keskustelulle ja palautteen antamiselle, olematta kuitenkaan liian vakavahenkisiä päivän viimeiseksi osuudeksi.

Symbolit (*Symboleina voi käyttää esineitä, kortteja, pehmoleluja jne.*)

Jokainen valitsee vuorollaan pöydältä symbolin, joka kuvastaa kysyttyä asiaa hänen kohdallaan parhaiten. Asioita, joita kysytään voi olla esim. odotukset, fiilis, minkälainen olisin isovanhempana tms. Kun kaikki ovat valinneet itselleen symbolin, kertoo jokainen vuorollaan miksi valitsi juuri kyseisen esineen ja miten se kuvastaa kysyttyä aihetta.

Jana

Lattialle merkataan esim. maalarinteipillä jana asteikolla 1-10. Ohjaaja kehottaa jokaista valitsemaan paikkansa asteikolta siltä kohdalta mikä kuvastaa hänen fiilistään parhaiten. Mittarina voi olla myös odotuksien täytyminen tai tyytyväisyys. Kun jokainen on paikallaan, kuullaan perustelut miksi kyseinen kohta on valittu.

Lankakerä

Seistään ringissä. Ohjaaja pitää kädessään lankakerää ja kertoo esim. tunnelmia päivästä. Lankakerä heitetään jollekin ringissä, niin että itse pidetään langan päästä kiinni. Ringin keskelle muodostuu verkko, kun jokainen vuorollaan kertoo omat tunnelmansa ja heittää kerän eteenpäin pitäen kiinni langasta. Kun kaikki ovat käyty läpi, puretaan verkko heittämällä kerä takaisin henkilölle, jolta lankakerä on saatu. Samalla tälle henkilölle annetaan jotain positiivista palautetta.

Palautelaput

Jokaisen osallistujan selkään kiinnitetään A4-kokoinen lappu. Osallistajat kirjoittavat toistensa selkään jotain myönteistä palautetta tai jotain positiivista hänestä. Jokainen kirjoittaa jokaisen selkään. Lopuksi otetaan laput pois selästä ja käydään läpi mitä muut ovat kirjoittaneet.

Kirjallisuutta:

- Miten hoidan mielenterveyttäni (Tarja Heiskanen, Kristiina Salonen). Suomen mielenterveysseura.
- Harjoituksilla voimaa, luovuutta ja työniloa. (Heikinheimo, Hurskainen) 2002.
- Sisua siipiin käsikirja, linkki 4.6:
<http://www.kpakk.fi/sisuasiipiinkasikirja/kehys.htm>
- Toiminnallisia harjoituksia eri aiheista:
<http://www.edu.fi/pageLast.asp?path=498,1329,1521,33474,45655,45658>
- Menetelmävinkkejä useasta eri aiheesta:
<http://www.kansainvalisyyskasvatus.net/vinkkipankki/menetelmavinkit>

Lisää materiaalia löytyy sekä kirjastosta että internetistä.

VAPAAEHTOISTEN TAUSTA (Liite 3)

Nimi: _____ Ikä: _____

Osoite: _____

Puhelinnumerot: _____

Ammatti ja työtilanne: _____

Perhetilanne: _____

Auto: ON/EI

Tupakoin: KYLLÄ/EN

Lemmikki ON/EI

Eläinallergia ON/EI

- Harrastukset tai kiinnostuksen kohteet?
- Millainen oma lapsuudenkoti oli?
- Kuka oli merkittävä vanhempi ihminen lapsuudessani ja miksi?
- Lyhyt kuvaus omasta maailmankatsomuksesta tai vakaumuksesta:
- Jokin vaikea asia, josta olet elämässäsi selvinnyt:
- Tällä hetkellä olen jokseenkin tyytymätön/ tyytyväinen
- Oletko ollut joskus aiemmin jossain vapaaehtoistyössä? Missä ja milloin? Miksi lopetit?
- Miksi olet kiinnostunut ryhtymään varaisovanhemmaksi?
- Mitä annettavaa sinulla on lapselle/perheelle?
- Mitä odotan itse saavani mummi-/vaari-toiminnasta?

Käytä tarvittaessa paperin toista puolta.

VAPAAEHTOISTEN TOIVEET (Liite 4)

Nimi:

Osoite:

- Millainen lapsi? Ikä, sukupuoli, harrastusalueet, kulttuuritausta tms.
- Asuinpaikka?
- Muita toivomuksia perheestä?
- Olisitko valmis ottamaan sisarukset?
- Muita toivomuksia?
- Millaista yhteistä toimintaa toivoisit mummien ja vaarien sekä lasten kesken?

Käytä tarvittaessa paperin toista puolta.

VALTAKIRJA (Liite 5)

Minä _____ suostun siihen, että luotettavuuteni varmistamiseksi voidaan tehdä rikosrekisteriin liittyviä tarkastuksia henkilötaustastani viranomaisilta *Esimerkkiihdistys ry:ssä* tapahtuvaa vapaaehtoistyötä varten. Tarkistuksia voidaan tehdä toiminnan alkaessa sekä niin kauan kun olen toiminnassa mukana.

Yhteyshenkilönä *Esimerkkiihdistyksessä* toimii *Matti Meikäläinen*.

Esimerkkiihdistyksen yhteystiedot

Päiväys Allekirjoitus Nimen selvennys Sotu

PERHEEN TAUSTA (Liite 6)

Huoltajan

nimi: _____ Ikä: _____

Osoite: _____

Puhelinnumerot: _____

Ammatti/koulutus: _____

Työ- tai opiskelupaikka: _____

Tupakoin: KYLLÄ/EN

Lemmikkieläimiä: ON/EI

Eläinallergia: ON/EI, kenellä ja mille eläimelle? _____

- Harrastukset tai kiinnostuksen kohteet?
- Elämäkatsomuksesi?
- Taloudellinen tilanne:
- Suhde alkoholiin:
- Mihin piirteisiin itsessäsi olet vanhempana tyytyväinen?
- Mihin piirteisiin toivoisit muutosta?
- Millainen suhde sinulla on omiin vanhempiisi, entä lapsen toisiin isovanhempiin?
- Miksi haluaisit perheeseesi mummin tai vaarin?
- Mitä toivoisit häneltä?
- Millaista toimintaa toivoisit mummin/vaarin tai lapsen välille?

Käytä tarvittaessa paperin toista puolta.

KYSYMYKSIÄ LAPSELLE (Liite 7)

- Lapsen nimi ja syntymäaika:
- Onko sinulla harrastuksia?
- Mitä asioista olet kiinnostunut, mitä tykkäät tehdä kotona, entä ulkona?
- Kerro ystävästäsi:
- Ketkä ihmiset ovat sinulle tärkeitä?
- Millaisia toiveita/odotuksia sinulla on kummi-mummiin tai -vaariin tutustumisesta?
- Mitä asioita haluaisit tehdä kummi-mummin tai -vaarin kanssa?
- Muuta kerrottavaa:

Käytä tarvittaessa paperin toista puolta.

LAPSEN TAUSTA vanhemmalle (Liite 8)

- Lapsen nimi ja syntymäaika:
- Lapsen luonne:
- Lapsen kaveritilanne?
- Millaisia ongelmia hänellä on tai on ollut?
- Mikä suhteessanne on hyvää ja toimivaa?
- Mikä suhteessanne on vaikeaa?
- Millainen suhde lapsella on toiseen vanhempaansa? Kuinka usein he tapaavat?
- Millaisia aikuisia lapsella on elämänpiirissään?
- Millaisia toiveita/odotuksia lapsella on kummi-isovanhempaan tutustumisesta?
- Muuta kerrottavaa

Käytä tarvittaessa paperin toista puolta.

ENSITAPAAMINEN (Liite 9)

Tärkeitä periaatteita ja keskustelunaiheita

- Äiti ottaa yhteyden mummiin/vaariin ja tapaaminen sovitaan mieluiten neutraaliin paikkaan, esimerkiksi johonkin kahvilaan.
- Ensitapaamisessa on tarkoitus tutustua puolin ja toisin mahdollisimman hyvin sekä tunnustella vaikuttaako varaisovanhempi-suhteen luominen mahdolliselta. Kaikenlainen kyseleminen on siis suotavaa ja avoimuus sekä rehellisyys auttavat pidemmän päälle.
- Ensitapaamisessa on hyvä käydä läpi molempien toiveita ja odotuksia, vaatimuksia ei tietenkään voi esittää suuntaan eikä toiseen.
- On hyvä keskustella suhtautumisesta lapseen ja kasvatuskysymyksiin. Eri ihmisillä on luonnollisesti erilaisia mielipiteitä lapsen ohjaamisesta, rajojen asettelemisesta jne. Siksi onkin hyödyllistä keskustella asioista jo etukäteen, jotta tunnetaan toisen osapuolen ajatusmaailmaa ja mahdollisiin pulmatilanteisiin osataan varautua.
- Vastuu-kysymys on myös hyvä käydä läpi. Miten vastuu jakautuu, jos sekä varaisovanhempi että äiti tai isä ovat paikalla ja onko lapsella esimerkiksi tapaturmavakuutus? Lapsen vanhemman täytyy muistaa kertoa kaikki tärkeä informaatio lapsesta mummille tai vaarille, esimerkiksi allergiat, lapsen kehitystaso ja luonteenpiirteet.
- Rahankäyttö: kuka maksaa, jos mennään maksulliseen paikkaan vai onko parempi tehdä ilmaisia juttuja ja keskittyä itse suhteeseen.
- Ensitapaamisella voidaan keskustella myös tapaamistahdista, seuraavaa tapaamista ei kannata jättää roikkumaan jonnekin tulevaisuuteen. Tällöin selviävät myös molempien osapuolten odotukset siitä, kuinka usein mummi tai vaari tapaa lasta.
- Jos ensitapaamisessa suhteen aloittaminen ei tunnu mahdolliselta, asia on hyvä todeta heti. Se ei tarkoita, että jommassakummassa osapuolella olisi jotain vikaa, aina kemiat eivät vain sovi yhteen. Myöhemmin suhteen aloittamista voi yrittää jonkun toisen kanssa.
- Kun ratkaisu suhteen jatkamisesta on tehty, on siitä hyvä ilmoittaa ohjaajalle.

VAITIOLOVELVOLLISUUSSOPIMUS (Liite 10)

Vakuutan kunnioittavani vaitiolovelvollisuutta Esimerkkiyhdistys ry:n varaisovanhempitoiminnan vapaaehtoisena.

Velvollisuuteni on suojella Esimerkkiyhdistys ry:n varaisovanhempitoimintaan osallistuvien perheiden intymiteettisuoja. Pidän salassa asiakkaista saamani tiedot ja luottamukselliset tiedot. Puhelimessa, sähköpostitse tai kasvoitusten tapahtuvassa kommunikoinnissa kunnioitan perheiden ja heidän läheistensä oikeutta määritellä itse keskustelun aihe ja oikeutta tehdä omat ratkaisunsa.

Vaitiolovelvollisuus koskee minua myös sen jälkeen, kun olen lopettanut vapaaehtoistyön Esimerkki ry:ssä.

Helsingissä

Vapaaehtoisen allekirjoitus ja nimenselvennys

Esimerkkiyhdistys ry:n toiminnanohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
